

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 14, Issue: 4, November 2022

www.historystudies.net

GAIUS GRACCHUS'UN REFORM PROGRAMININ GENEL KARAKTERİ VE ROMA CUMHURİYETİ'NİN SOSYO-POLİTİK SINIRLARI

*General Features of Reform Movement of Gaius Gracchus and Socio-Political Limits
of Roman Republic*

Dr. Okan Demir

Kastamonu Üniversitesi

odemir@kastamonu.edu.tr

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article

Geliş Tarihi-*Received Date* : 29.04.2022

Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 29.08.2022

DOI Number : 10.9737/hist.2021.1105

Atıf – Citation:

Okan Demir, "Gaius Gracchus'un Reform Programının Genel Karakteri ve Roma Cumhuriyeti'nin Sosyo-Politik Sınırları", *History Studies*, 14/4, Kasım 2022, s. 811-834.

GAIUS GRACCHUS'UN REFORM PROGRAMININ GENEL KARAKTERİ VE ROMA CUMHURİYETİ'NİN SOSYO-POLİTİK SINIRLARI*

General Features of Reform Movement of Gaius Gracchus and Socio-Political Limits of Roman Republic

Dr. Okan Demir

Öz

Tiberius Gracchus'un İÖ II. yüzyıldan itibaren giderek derinleşen ve Roma ordusunun bel kemiği niteliğindeki çiftçi-askerlerin mülksüzleşmesiyle gün yüzüne çıkan krizi toprak reformuyla aşmayı hedefleyen programı, *nobilitastan* (soylu ailelerden) terkib eden *senatus* oligarşisi tarafından kanla bastırılmıştır. Gaius Gracchus, ağabeyi Tiberius ve takipçilerinin öldürülmesinden yaklaşık on yıl sonra *tribunus* seçilerek halk partisinin (*populares*) liderliğine geçmiştir. Gaius Gracchus'un koloni kurulumu ve küçük üreticileri koruyan çeşitli yasalar üzerinden ağabeyinin reformlarını sürdürmüştür. Gaius'un stratejisini farklılaştıran Roma siyasetinde kökleri *patricii-plebes* mücadelesi dönemine değin uzanan *populares* (halkçılar) *optimates* ("en iyiler"-muhafazakarlar) şeklinde İÖ III. yüzyıldan itibaren tebarüz eden siyasi kutuplaşma içerisinde *populares* yararına toplumun farklı kesimlerinden destek sağlama çabasıdır. O, reform programını başarılı kılmak amacıyla *equites* (atlılar), *plebs urbana* (şehirli avam) ve *plebs rustica* (taşralı halk) gibi Roma toplumunun farklı kesimlerine imkanlar ve imtiyazlar yaratmıştır. *Italia*'daki müttefik hukuklu topluluklara oy hakkını vererek siyasi mücadelesine tüm İtalya sathına yayarak destek toplamak istemesi, *senatus* oligarşisini meydana getiren *optimates*in engellemesiyle karşılaşmıştır. Gaius Gracchus'un reform programı kapsamında izlediği strateji, Geç Cumhuriyet Dönemi'ndeki siyasi kutuplaşmada Cumhuriyeti sosyo-politik sınırlarına ulaştıracak tayfi sunmuştur.

Anahtar kelimeler: Roma Cumhuriyeti, Toprak Reformu, *Populares*, *Senatus*, *Equites*

Abstract

The reform program of Tiberius Gracchus which mainly aimed to stop proleterization of farmer soldiers was suppressed with blood by the *senatus* oligarchy in 133 B.C.. Gaius Gracchus was elected as *tribunus* of *plebs* ten years after the death of his brother and his followers and became the leader of the popular party. Gaius maintained his brother's program by founding new colonies and protecting small-sized farmers. With recognizing some privileges and creating opportunities to collect the support of various parts of the Roman community such as *equities*, *plebs urbana*, and *plebs rustica* differentiated his program from his brother's. Gaius Gracchus's intention for granting the franchise to Italian allies thus to raise the number of his supporters from the whole of Italy was encountered opposition from the *optimates*, the party of *senatus* oligarchy. Gaius Gracchus' political strategy contributed to the spectrum reaching socio-political limits of Republic within political polarization in the Late Republican period.

Keywords: Roman Republic, Agricultural Reform, *Populares*, Senate, *Equites*

* Bu çalışma, yazarın doktora tezinden (bakınız, Okan Demir, "Roma Cumhuriyeti'nde İki Kutuplu Siyaset: *Senatus-Populares* (İÖ 509-İÖ121)), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2021) üretilmiştir.

Giriş

Tiberus Gracchus'un başlattığı reform programı köklerini, İÖ IV. yüzyıldan itibaren Roma'da geleneksel soy temelli ayrıma karşı mücadele eden *plebs* mücadele geleneğinden almış ve reformlarını bu geleneğin doğrudan mirasçısı *populares* (tek. *popularis*; halkçılar) hareketi bünyesinde hayata geçirmeye çalışmıştır. *Plebs-patricius* arasındaki ayrımın İÖ IV. yüzyıldaki reformlarla birlikte önemini yitirmesiyle *plebs* mücadele geleneği dönüşmüş ve geleneğin bağırından *populares* partisi çıkmıştır. *Plebs* mücadelesi içinde bir tür *polis* demokrasisi olma yoluna giren Roma, yine bu yüzyılın sonundan itibaren önce Latin ve diğer komşu topluluklarla yaptığı savaşlarla sınırlarını genişleterek bir imparatorluğa dönüşmüştür. Bu dönemde Roma emperyalizminin getirdiği siyasi ve ekonomik genişleme şehir devleti kurumlarını zorlamış, halk meclisleri ve halk temsilcileri devlet politikasındaki İÖ IV. yüzyıldaki belirleyici konumlarını, *nobilitas*ın (yönetici ailelerin mensupları) hakimiyeti altındaki *senatus* leyhine kaybetmişlerdir¹.

İÖ III. yüzyılın ikinci yarısında G. Flamminus'un istisna teşkil eden icraatları onu reformcu *plebs* liderlerinin sonuncusu ve *populares*in ilk liderlerinden kılsa da; İÖ III. yüzyılda sınırların genişlemesine mukabil *senatusun* devletin maliye, iç ve dış siyasetin belirlendiği odak haline gelmesi, halkın genişleyen imparatorluğun imkanlarından yararlanmasına dönük siyasi misyonu taşıyacak siyasetçilerin arka planda kalmasına yol açtı. Savaşların köle akışını hızlandırması bakımından aristokratların sahip oldukları çiftliklerin emek sömürsünü karşılamıştır. Köleci çiftliklerin İtalya'da yaygınlaşması, orta sınıf Roma vatandaşlarının yoksullaşmasında İÖ II. yüzyılda alt sınıflar için ağırlaşan toplumsal ve ekonomik koşulların belirleyicisi haline gelmiştir. İÖ II. yüzyıldaki uzun süreli ve deniz aşırı ülkelerdeki savaşlara katılan taşralı orta sınıf *assiduus*² kesiminden çiftçi askerler, bu süre zarfında ailelerinin vergileri ve işgücü kaybını karşılayamamaları nedeniyle topraklarını yitirmişlerdir. *Assiduus*lar (çoğ. *assidui*, bir yerde mukim kişi) topraklarını *latifundia* adı verilen büyük köleci çiftlikler leyhine yitirmekle kalmamış, ucuz köle işgücü akışının süregelen savaşlarla hızlanmasıyla topraksızlaşan köylülerin kırsaldaki iş imkanı da kısıtlanmıştır³. Tiberius Gracchus'un İÖ II. yüzyıldan itibaren Roma

¹ İÖ IV. yüzyılda Roma devlet yapısı için ve Patricius-*plebs* mücadelesi için bk. A Drummond, "Rome in the Fifth Century II: the Citizen Community", *The Cambridge Ancient History* (CAH), 2nd Edn., (Edit F. W. Walbank, A. E. Astin), Vol.7, Part 2, Cambridge University Press, 2006, s. 172-242; T. J. Cornell, "The Recovery of Rome" *The Cambridge Ancient History* (CAH), 2nd Edn., (Edit F. W. Walbank, A. E. Astin), Cambridge University Press, 2006, s. 309-350; H. J. Rose, "Patricians and Plebeians at Rome", *The Journal of Roman Studies*, Vol. 12, s. 106-133; J.C. Richard, "Patricians and Plebeians: The Origins of a Social Dichotomy" *Social Struggles in Archaic Rome New Perspectives on the Conflict of the Orders*, (Edit K. Raaflaub), Oxford, 2005, s. 107-127; J. von Ungern-Sternberg "The End of the Conflict of the Orders", *Social Struggles in Archaic Rome New Perspectives on the Conflict of the Orders*, (Edit K. Raaflaub), 2005, s. 312-332; R. Mitchell, *Patricians and Plebeians: the Origin of the Roman State*, Ithaca, Cornell University Press, 1990, s.191vd.

² (Çoğ. *Assidui*) Bazen *Assiduus* bir yerde daimi mukim kişi anlamındadır. C. T. Lewis "Assiduus", *A Latin Dictionary*, Clarendon Press, Oxford, 1958, s. 179. Beş yılda bir yapılan *censusa* sahip oldukları mülklerine göre ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıfa kayıtlanan vatandaşlar kendilerini birinci sınıfa (*prima classis*) göre daha hafif techizatla donatabilmeleri nedeniyle *assiduus* şeklinde nitelendirilebilir. İÖ II. yüzyılda *census* listesine en alt düzeyden dahil olabilmek için gereken mülk şartı 150 sestertius iken birinci sınıf için gereken miktar 400.000 sestertiusdur. Bunun için bk, P. A. Brunt, *Italian Manpower 225 BC-14 AD*, Clarendon Press, Oxford, 2001, s. 403vd; H. Mattingly, "The Property Qualifications of the Roman Class", *The Journal of Roman Studies*, Vol.27, No.2, 1937, 99-107, s. 105; E. Rawson, "Discrimina Ordinum: The Lex Julia Theatralis", *Papers of the British School at Rome*, Vol. 55, 1987, 83-114, s. 87.

³ Emperyal yayılım ve İÖ II. Yüzyıl krizi hakkında bk. A. J. Toynbee, *Hannibal's Legacy The Hannibalic War's Effects on Roman Life*, Vol. II, Oxford University Press, London, 1965, s. 190-252; W. Harris, *War And Imperialism In Republican Rome 327-70 B.C.*, Paperback Edition, Clarendon Press, Oxford, 1991, s. 59-104, P.A. Brunt, *The Fall of the Roman Republic and Related Essays*, Clarendon Press, Oxford, 1988, s. 240-253; K. Hopkins, *Conquerors and Slaves: Sociological Studies in Roman History*, Vol. 1, Cambridge University Press, Cambridge, 1978, s. 8-64; P. Kay, *Rome's Economic Revolution*, Oxford University Press, Oxford, 2014, s.87-105 ve s.131-166; P. Morel, "Transformation of Italy, 300-133 BC", *The Cambridge Ancient History* (CAH), 2nd Edn., (Edit F. W. Walbank, A.

toplumunu sarsan ve emperyal siyasetle birlikte derinleşen sosyo-ekonomik krize çare bulmak üzere bir reform başlattı. Gaius Gracchus da ağabeyi Tiberius'un ölümünden sonra liderliğini devraldığı reform programıyla Roma ordusunun bel kemiği niteliğindeki *assidui* kesiminden kendisini donatabilen çiftçi askerleri sosyo politik bir dönüşüm süreci içerisinde yeniden ayağa kaldırmayı hedefini sürdürdü. Bu reform programına göre, Tiberius Gracchus İÖ 133'te çıkardığı yasayla (*Lex Agraria Semporinia*) bir toprak komisyonu (*IIIviri agris iudicandis adsignandis*) ihdas ederek *ager publicusun* (kamu arazileri) topraksız vatandaşlara hisseler halinde dağıtılmasını planlamıştır. Yasaya göre *ager publicus* hâlihazırda kira kontratı olmadan elinde tutan *possessores-occupatores* (büyük çiftlik sahipleri-tasarruf sahipleri), 500 *iugerum*luk araziden kira ödemedi tasarrufta bulunabilmelerine mukabil, bunların her bir çocuğu için de ek 250 *iugerum* olmak üzere en fazla 1000 *iugerum*luk araziye işgal edebilecekleri anlaşılmaktadır⁴. Kamulaştırılan arazilerin vatandaşlara belirli hisseler halinde dağıtılması ve yeni yerleşimler kurulması komisyon tarafından organize edilse de; Tiberius, çalışmalarda ihtiyaç duyulan yüksek miktarda meblağın İÖ 133 yılında vefat eden Pergamon kralı III. Attalos'un mirasından karşılamayı tasarlaması⁵ ve bunun için hamlede bulunması, *senatusun* Tiberius'a karşı harekete geçmesine sebep olmuştur⁶. Bundan başka, Roma vatandaşı ve müttefik topluluklardan büyük çiftlik sahipleri kadar reformdan rahatsızlık duyan diğer bir grup ise ilgili arazileri teminat göstererek işlerini yürüten bankerler-tefecilerdir. Bu nedenle Tiberius karşısında çıkarı zedelenen mülkiyet sahibi geniş bir grup *senatusun* yanında bulunuyordu⁷. Tiberius'un ikinci defa halk *tribunusu* seçilmek üzere seçime girmesi Roma Cumhuriyet tarihi açısından önemli sonuçlara yol açtı. İÖ 132 yılı için yapılan *magistratusluk* seçimleri Tiberius Gracchus ve takipçilerinin *senatus* oligarşisi tarafından öldürülmesine sahne olmuş, bu durum Cumhuriyetin sonunu getirecek ve sivil siyaseti çıkmaza sürükleyecek şiddet olayları serisinin ilkini teşkil etmiştir⁸.

Gaius Gracchus, ağabeyinin siyasi emellerini takip ederek siyasi stratejisini *equester* (atlı) sınıfı⁹ ve *plebs urbana* (şehirli avam) arasından kendisine destek sağlama ve bu yolla *nobilitas-senatör* kesimini yalnızlaştırma üzerine inşa etmiştir. Gaius'un izlediği bu yöntemin siyasi nedenlerinin yanında, ortaya çıkan şiddet ortamında destekçilerinin sayısını arttırarak, etrafında bir güvenlik çemberi yaratma isteğinin de bulunduğu ileri sürülebilir¹⁰. Tiberius Gracchus'un

E. Astin), Cambridge University Press, Vol. 8, 2006, s. 493-516; N. Rosenstein, *Rome at War Farms, Families, and Death in the Middle Republic*, The University of North Carolina Press, London, 2004, s.140-169.

⁴ Appianos, *Bella Civilia*, I.9; Livius, *Periochae*, LVIII.1'de en fazla bin *iugerum* büyüklüğündeki arazinin *pater familiasın* elinde olabileceğini belirtir. T. Mommsen, *The History of Rome*, Vol. III, (trns. W. Dickson), Cambridge University Press, Cambridge, 1863, s. 90.

⁵ Vasiyete dair geniş bilgi için bk. M. A. Kaya, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi III: Hellenistik Dönem*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2019, ss. 311-316. M. A. Kaya, "Anadolu'da Roma Egemenliği (İÖ 205-25)" *Doğu Batı*, Yıl 11, Sayı 49, 2009, 196-233, ss. 202-206'da III. Makedonya savaşı sonrası, Roma'nın Batı Anadolu'da egemenlik kurmasında Pergamon, Bithynia ve Galatlar arasındaki çekişmelerde hakemliğinin katkısını vurgulamaktadır. Pergamon krallığının, Roma'nın güttüğü arabuluculuk ve hamilik siyasetinin sonucunda ilhak olunduğu anlaşılmaktadır.

⁶ Yasa hakkında genel bir değerlendirme için bk. A. Gözlü, "Sosyal ve Siyasi Boyutları Perspektifinden Tiberius Gracchus'un (İÖ 163-133) Toprak Reformu Girişimi", *Turkish Studies*, Vol. 14/6, 2019, 3237-3248, s.3242-3244; O. G. Şahin, "Lex Sempronia Tiberiana": Tiberius Gracchus'un Toprak Reformu ve Toplumsal Kökenleri", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 183-283, s.215vd; S. Çil, *Tiberius Gracchus'un Hayatı ve Roma'da Toprak Reformu*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2021, s.84vd.

⁷ Plutarkhos, *Tib. Gracchus*, IX.4-5; Florus, (Epitoma De Tito Livio), II.3.14; Appianos, *Bella Civilia*, I.10; Cicero, *De Re Publica*, I.31; *Pro Sestio*, 103.

⁸ Appianos, *Bella Civilia*, I.14-16; Plutarkhos, *Tib. Gracchus*, XVI-XIX.

⁹ Beş yılda bir yapılan *census* listelerinde gelirlerine göre birinci sınıftan kayıtlanan ve birinci sınıf içindeki yaya (*pedites*) birliklerinden ayrılarak censorler tarafından toplumsal saygınlıklarına göre özel olarak seçilen 18 centuriayı oluşturan gruptur. Devlet atıyla mücehhez (*equites equo publico*) atlıların yanında kendi atıyla teçhiz (*equites equo suo*) atlıların sayısının İÖ III. Yüzyıldan itibaren arttığı düşünülebilir bk. C. Davenport, *A History of the Roman Equestrian Order*, Cambridge University Press, Cambridge, 2019, 35vd; M. I. Henderson, "The Establishment of the Equester Ordo", *The Journal of Roman Studies*, Vol. 53, 1963, 61-72, s. 61.

¹⁰ Dionysios Halicarnassos, (*Romaike Archaologia*), II.113'te Gaius Gracchus'un yönetimin ahengini πολιτεύματος ἀρμυνία yıktığını söyler.

katledilmesini takip eden süreçte *optimatesin* ("en iyiler"-muhafazakarlar) cezalandırmalarına rağmen *populares* halkın yönetimdeki ağırlığını arttırmaya yönelik yasaların çıkarmaya devam ettiği, *popularis* (halkçı) siyasetçilere halk desteğinin sürdüğü ve yakaladıkları bu ivme ile Gaius Gracchus'un ağabeyinin öncülüğündeki halk hareketini daha kapsamlı bir programla ileriye taşımaya çalıştığı düşünülebilir¹¹.

Gaius Gracchus'un *Tribunusluğu* Öncesi Siyasi Durum

İtalyan müttefik topluluklardan *possessores*, İÖ 129'da Scipio Aemilianus'u *senatus*da dertlerini dile getirmede aracı kılarak arazilerin tesbiti sırasında komisyonun haksız muamelelerde bulunduğu iddiasını ortaya attılar¹². Roma vatandaşı *occupatores-possesoresin* tasarrufu altında tuttuğu *ager publicusun* tesbiti, müttefik topluluktan bir *possessorun* elindeki arazinin tesbitine göre daha kolay görünmektedir. Her şeyden önce, müttefiklerden elde edilen ve *ager Romanus* kılınan arazinin belirlenmesi gerekmektedir. Romalıların müttefik topluluklardan el koydukları ve *ager publicus* ilan ettikleri araziye genellikle bu toplulukların kullanımında bıraktıkları bir gerçektir¹³. Bu nedenle, arazi tespitinde ve tapulandırmada devamlı zorluklar ortaya çıkmıştır. Müttefik topluluklardan *possessorların* bu türden şikayetlerini dile getiren Scipio Aemilianus, komisyon üyelerinin yetkilerinin müttefik toplulukların arazi sorunlarını aşmada yetersiz kaldığı ve bunun müttefiklerle ilişkileri zedeleyeceği iddiasıyla komisyonun *ager publicus* arazileri belirleme yetkisinin *consullere* devredilmesini sağladı¹⁴. Komisyonun tartışmalı olmayan *ager publicus* arazileri dağıtma yetkisini muhafaza etmesine rağmen¹⁵ bu tarihe değin bu türden arazinin çoğunun dağıtıldığı ve yeni *ager publicus* tesbitinde *consullere* bağımlı kaldığı düşünülürse, *consullerin* arazi tayinini konusunda çaba göstermedikleri ve bu nedenle çalışmaların durduğu anlaşılmaktadır¹⁶. Gaius Gracchus, İÖ 123'teki *tribunusluğu*nde sunduğu bir dizi toprak yasasıyla komisyona tekrar işlerlik kazandırmaya çalışmıştır¹⁷. Scipio Aemilianus'un komisyonu fiilen etkisizleştirmesinden sonraki ani ölümü nedeniyle kayınvalidesi Cornelia ve eşi Semporia fail¹⁸, Gaius Gracchus ve M. Fulvius Flaccus ise azmettirici gibi görünse de halkın *popularese* desteği, bu konuda *senatusun* soruşturma açmasını engellemiştir¹⁹.

İÖ 126'da *tribunus* M. Iunius Pennus, Roma vatandaşı olmayanların şehirden çıkarılmalarını talep eden bir teklifi yasalaştırmıştır²⁰. Yasanın gerekçesi belirli olmamakla birlikte Gaius Gracchus *questorluk* görevindeyken çıkarılan bu yasaya itiraz etmiştir²¹. Gaius Gracchus'un ve arkadaşı arazi komisyonu üyesi M. Fulvius Flaccus'un İtalyan müttefiklere oy hakkı vermek gibi bir düşüncüyü toprak dağıtımında yaşanan sorunlar nedeniyle gündeme getirmeleri mümkündür. Müttefik topluluklara mensup *possessorların* daha önce Scipio Aemilianus'u aracı kılmaları gibi kendilerine daha büyük haklar vadeden Flaccus'un İÖ 125'teki *consulluk* adaylığını desteklemek için Roma'ya geleceklerini ve bunların gelişlerini engellemek üzere *optimatesin* çıkarını savunan

¹¹ Örneğin Tiberius sonrası Gaius öncesi dönemde çıkarılmaya çalışıldığı ileri sürülen bir yasaya göre senatör olanların *equites equo publico* olmaktan çıkarılarak devletin tahsis ettiği atların geri alınarak tasarruf edilen bu kalemden elde edilen gelirlerin halka dağıtılmasının planlandığı Cicero, *De Re Publica*, IV.2'de belirtilmektedir.

¹² Appianos, *Bella Civilia*, I.19; Livius, *Periochae*, LIX.15.

¹³ A. Stephenson, *Public Lands and Agrarian Laws of the Roman Republic*, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1891, s. 77; S. T. Roselaar, *Public Land in the Roman Republic: a Social and Economic History of the Ager Publicus*, Phd. Thesis, Leiden University, Leiden, 2008, s. 62; s. 193vd.

¹⁴ Appianos, *Bella Civilia*, I.19; Cicero, *De Re Publica*, I.31.

¹⁵ R. A. Bauman, "The Gracchan Agrarian Commission: Four Questions", *Historia*, Vol.28, No.4, 1979, 385-408, s. 404vd.

¹⁶ Roselaar, a.g.e., s. 233.

¹⁷ Livius, *Periochae*, LX.7.

¹⁸ Appianos, *Bella Civilia*, I. 20, Velleius Paterculus, (*Historiae Romanae*), II.4.4-5.

¹⁹ Plutarkhos, *C. Gracchus*, X.4-5.

²⁰ Cicero, *De Officiis*, III.47.

²¹ Cicero, *Brutus*, 109.

Pennus'un işaret edilen teklifi yasalaştırdığı düşünülebilir²². Belirtildiği üzere, sorunların kökeninde, Romalıların müttefik topluluklardan ele geçirilen ve *ager publicus* ilan edilen arazilerden tasarruf eden müttefik topluluklardan *possessor*ların hukuki durumlarının belirsizliği bulunmaktadır. Tasarruf altında tuttıkları *ager publicus*un belirli bir kısmının (500 *iugerum* ve her bir çocuk için 250 *iugerum* ile azami 1000 *iugerum*) mülkiyetlerine geçmesinde Latin hukuklular haricinde diğer müttefik hukuklu topluluklardan *possessor*ların *ius commercii*dan istifade edememeleri nedeniyle hukuki sorunların ortaya çıktığı düşünülebilir²³. Komisyonun çalışmalarının durdurulmasına neden olan bu duruma karşı İÖ 125 yılı *consul* seçilen M. Fulvius Flaccus, komisyonun müttefik topluluklarla yaşadığı sorunları çözmek üzere pratik bir yol izlemeye çalışılmıştır. Flaccus, İtalyan müttefiklere Roma vatandaşlığı; vatandaşlıkla Roma'ya bağlanmak istemeyenler için ise *magistratus*ların kararlarına halk meclisinde itiraz hakkını (*provocatio ad populum*) içeren bir yasa teklifini gündeme getirirse de *senatus*un itirazları sonucunda bunlar yasalaşamamıştır²⁴. Teklifin sonuçsuz kalması üzerine İÖ 125'te isyan eden Latium'daki Latin kolonisi Fregellae, *praetor* Lucius Opimius tarafından yıkılmış, yerine ertesi yıl bir Roma vatandaş kolonisi kurulmuştur²⁵.

Gaius Gracchus, Sardinia'daki isyancılara karşı sefere çıkan İÖ 126 yılı *consulu* L. Aurelius Orestes'in *praetorü* sıfatıyla İÖ 124 yılına kadar iki yıl Roma'dan uzak kaldı²⁶. Görevi sırasında adadaki Romalı askerlerin giyecek ihtiyacının Sardinia'nın ileri gelenlerinden rıza yoluyla temin etmesi önemli bir başarıdır. Bununla beraber, Sardinia'daki askerler için Numidia kralı Micipsa'dan istediği buğdayın bir elçilik heyetiyle Roma'ya gönderilmesine rağmen, gelen yardım *senatus* tarafından Sardinia'ya sevk edilmemiştir. Gaius'u ağabeyi gibi bir halk liderliğine taşıyacak saygınlığa eriştirecek başarılar kazanması, *senatus*yu endişelendirmiştir²⁷. *Senatus*, Gaius Gracchus'un amiri konumundaki L. Aurelius Orestes'in *proconsul* sıfatıyla görevini uzatmıştır. Bu durum ise Gaius'un normalde bir yıl süren görevinin, amirinin adada bulunduğu sürece devam ettirilmesi ilkesi nedeniyle, uzamasına yol açmış ve *proquestor* sıfatıyla iki yıl daha Sardinia'da kalmıştır. *Senatus*un kendisini Roma'dan uzak tutma niyetini anlayan Gaius'un amirinden önce Roma'ya gelmesi, ilk esnada halk ve *senatus* tarafından yadırganmış, amirinin *imperium*unu hiçe sayarak Roma'ya döndüğü için *ensor*ler tarafından sorgulanmıştır. Kendisine karşı yapılan ithamları, normalde on yıl süren askerlik hizmetini on iki yılla tamamladığı, yasaya göre bir yıl sonra tamamlayıp dönebileceği *questor*luk görevini ise iki yıl boyunca sürdürdüğünü ve hizmeti boyunca cebinde dolu keseyle gelip eli boş kalanın yalnızca kendisinin olduğunu, geri kalanların şarap kırbaclarını Sardinia'da boşaltıp sarhoş olduktan sonra bunları

²² A. Lintott, "Political History, 146-95 B.C.", *The Cambridge Ancient History* (CAH), 2nd Edn., (Edit J. Crook, A. Lintott, E. Rawson), Vol. 9, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, 40-103, s. 76; E. Badian, *Foreign Clientelae, 264-70 B.C.*, Clarendon Press, Oxford, 1958, s. 177; Stockton, a.g.e., s. 95'te Gaius'un Sardinia'da *questor*luk görevinde bulunduğunu ve yasanın zamanlaması bakımından Flaccus'un *consullu*ğuyla ilişki kurulmasını anlamsız bulmaktadır.

²³ Roselaar, a.g.e., s. 240'da İÖ 111 tarihli Lex Agraria'dan yola çıkarak, müttefik hukuklu topluluklardan kişilerin sembolik kira ödeme yöntemiyle 1000 *iugerum* ebatındaki *ager publicus* araziye ellerinde tutabildiklerini belirtir. Ancak, İÖ 111 arazi yasasının daha önceki sorunları iyileştirme amacıyla yenilik getirdiği ihtimali göz önüne alınmalıdır. İÖ 129'daki müttefik topluluklardan *possessor*ların direnişi ve İÖ 125'te Flaccus'un vatandaşlık vaadi yalnızca bu koşullar altında anlamlı görünmektedir.

²⁴ Valerius Maximus, (*Factorum et Dictorum Memorabilia*), IX.5.1; Appianus, *Bella Civilia*, I. 21, 34'te *senatus*un Flaccus'u Roma'dan uzaklaştırmak için Marsilya sınırındaki Galyalılarla savaşıma gönderdiğini yazar bk.Livius, *Periochae*, LX.2.

²⁵ Livius, *Periochae*, LX.3; Velleius Paterculus, II.6.4; Stockton, a.g.e., s. 96vd.

²⁶ Plutarkhos, *C.Gracchus*, I.4; Livius, *Periochae*, LX.1; Pseudo-Aurelius Victor, (*De Viris Illustribus*), LXV.1.

²⁷ Plutarkhos, *C.Gracchus*, II.1-3.

altınla doldurup Roma'ya döndüklerini belirterek cevaplandırmıştır²⁸. Fregellae isyanına ilişkin yöneltilen suçlamaları da bertaraf etmiş ve İÖ 123 *tribunus*luğuna adaylığını açıklamıştır²⁹.

Gaius Gracchus'un Siyasi Hedefleri ve İzlediği Strateji

Hitabet yeteneği kaynaklarda vurgulanan Gaius Gracchus'un, taşradan gelen halkın yoğun desteğine rağmen ancak dördüncü sıradan İÖ 123 yılı *tribunus*larından seçilmesi, *nobilitas*ın ona tamamen karşı olmasıyla ilgilidir³⁰. Gaius, *contioda*³¹ *plebs*leri kendi temsilcileri *tribunus*lar etrafında birleşmeye davet ederek önceki olayları hatırlatmıştır. *Tribunus* seçildikten sonra çıkarttığı iki yasada halk iradesini hiçe sayan yöneticileri cezalandırmak, ağabeyinin hatırasını yüceltmek ve düşmanlarına gözdağı vermek amacını gütmüştür³². Bunlardan ilki, halk tarafından azledilen *magistratus*ların ileride herhangi bir göreve getirilmesini engelleyen bir yasadır. Bununla M. Octavius'u safdışı etmek istemiştir³³. İkinci yasa, İÖ 132 *consulu* P. Popilius Laenas'ın Tiberius'un takipçilerini *provocatio* haklarını kullanmadan mahkûm ettirerek halk iradesini yok saymasının intikamını almaya dönüktür. Buna göre, vatandaşların ölümle yargılandığı mahkemeler yalnız halk meclisi bünyesinde kurulabilecek ve bir vatandaşı halk meclisinin hükmü olmadan sürgün veya idama mahkûm eden *magistratus*lar halkın önünde hesap vereceklerdi³⁴. Gaius buna dayanarak, Laenas'a karşı dava açıp, onu sürgüne gönderdi³⁵. Bu yasayı tamamladığı düşünülen diğer bir yasada ise masum vatandaşa suç isnad eden hakimlerin cezalandırılacağına dair bir düzenlemenin yapılacağı anlaşılmaktadır³⁶.

Bunu takip eden yasaların *popularis* (tek. halkçı) siyaset geleneğinde benzerlerine rastlanmakla ve en nihayetinde halkın refahına hizmet etme amacını gütmekle birlikte, hem dikkat çeken bir sayıda olmaları hem de köktenci yapıları ile yeni bir çığır açmaları dolayısıyla siyasi iklime değişim dalgası getirdiği düşünülebilir³⁷. Diodorus Siculus, XXXIV-XXXV.25'te Gaius'un konuşmalarında halkı aristokrasiye karşı demokratik bir yönetim kurmaya çağırdığını, *senatus* haricindeki sınıflara söz hakkı tanıyarak, onları, talepleri için mücadeleci kıldığını anlatmaktadır.

²⁸ Plutarkhos, *C. Gracchus*, II.4-5.

²⁹ Plutarkhos, *C. Gracchus*, III.1; Gellius, (*Noctes Atticae*), XV.12; Diodorus Siculus, (*Bibliotheca Historica*), XXXIV-XXXV.24.1.

³⁰ Plutarkhos, *C. Gracchus*, III.1'de *nobilitas* için γνóριμοι ἄνδρες (tanınmış kişiler) kelimesini kullanır.

³¹ Meclis oturumlarından önce veya sonra düzenlenen, siyasetçilerin halkla etkileşime geçtiği *contio* oturumları, Roma'da siyasetçilerin halkla doğrudan temas kurdukları en önemli birleşimlerdi. *Senatus*, kararlarını *contioda* duyurur, *magistratus*lar halka bu toplantılarda hitap ederlerdi. Festus, (*De verborum Significatione*) 30.4'te *contio*ların *magistratus*lar veya rahipler tarafından toplanmaya çağrılabilirdiğini belirtmektedir. R. Morstein-Marx, *Mass Oratory and Political Power in the Late Roman Republic*, Cambridge, 2004, s. 10vd muzeffer komutanların *triumphus* törenlerinde, beşyillik vatandaş *census*unun açıklandığı *lustrum*larda, yüksek rahip adaylarının değerlendirilmesinde ve Vesta rahibelerinin belirlenmesinde çekilen kuralarda *contio*ların organize edildiğini belirtmektedir.

³² Gaius Gracchus'un çıkardığı yasaları tarihlendirmek mümkün olmamakla birlikte T. R. Broughton, *The Magistrates of The Roman Republic*, Vol. I, The American Philological Association, New York, 1951, s. 515-518'deki tarihlendirmesi dikkate alınmıştır.

³³ Plutarkhos, *C. Gracchus*, IV.1-3 ve Diodorus Siculus, XXXIV-XXXV.24.2'de Annesi Cornelia'nın ricasıyla bu uygulamadan vazgeçtiğini anlatır.

³⁴ Cicero, *Pro Rabirio Perduellionis Reo*, 12; Plutarkhos, *C. Gracchus*, IV.2.

³⁵ Cicero, *In Catilinam*, IV.10; *Brutus*, 128; Diodorus Siculus, XXXIV-XXXV.26-27'de halkın eski *consulu* sürgüne gönderilmesindeki isteksizliğine rağmen Gaius'un onu nasıl mahkûm ettirdiğini anlatır. Cicero, İÖ 63'te *consullüğü* sırasında *populares* siyasetçi Catilina'nın hükümeti devirmek için isyan hazırlığında olduğu gerekçesiyle *senatus consultum ultimum* kararına dayanarak yargılamaksızın Catilina ve destekçilerini idama mahkûm ettirmesi, Cicero'nun *populares* siyasetçi Clodius Pulcher tarafından, Gaius'un İÖ 123'teki yasasına uygun şekilde, İÖ 58'de sürgüne gönderilmesine neden olmuştur. Cicero, destekçisi *tribunus* Annius Milo tarafından çıkarılan bir yasayla İÖ 57'de Roma'ya dönmüştür. Dönüşünün ardından *senatus*da verdiği söylevi *Post Reditu in Senatu*, 37-38'de kendi durumuyla İÖ 132 *consulu* P. Laeneas arasında benzeşim kurarak Laeneas'ın ülkesini seven bir kahaman olduğunu vurgulamıştır.

³⁶ Bu yasaya dair temel kaynak Cicero, *Pro Cluentio*, 145-148'dir. Buna göre, sanıklar hakkında rüşvet veya başka bir saikle karar veren yargıçların cezalandırıldığı anlaşılmaktadır.

³⁷ Mommsen, Vol.III, s. 109.

Gaius'un senatörleri ve *magistratus*ları halk iradesine dayalı bir kontrol mekanizmasına bağlı tutmasından, *senatus* otoritesini kısıtlamaya yöneldiği iddia edilebilir³⁸.

Müttefik topluluklardan *possessor*ların Tiberius'un arazi yasası dolayısıyla ortaya çıkan rahatsızlığını gidermek amacıyla Gaius'un bir arazi yasası çıkarttığı anlaşılmaktadır³⁹. Buna göre, *ager publicus*un önemli bir kısmı dağıtımdan hariç tutulmuş ve dağıtılan arazilerden hisse sahibi olanlardan sembolik kira alınmıştır⁴⁰. Bu yasanın devamı niteliğindeki bir başka yasayla İtalya'nın farklı bölgelerinde koloniler kurulmuş ve yollar inşa edilmiştir⁴¹. Yol inşasının, kamu ihaleleri yoluyla *publicani*⁴² kesimine kazanç ve sezonluk işçilere istihdam yaratmak gibi amacının bulunduğu ileri sürülebilir⁴³. Scyllacium, Tarentum ve Capua gibi şehirlerin yakınlarında koloniler, bu kapsamında kurulmuştur⁴⁴. Bu şehirlerin hepsinin Güney İtalya'nın verimli bölgelerinde ve ticarete elverişli mevkilerde yer aldığı düşünülürse Gaius, ağabeyinin yasanın bir adım daha ileriye taşıyarak verimli bölgelerdeki arazileri topraksız halkın kullanımına açmıştır⁴⁵. İÖ 122'de *Lex Rubria*⁴⁶ uyarınca Kartaca'da kurulan Iunonia ile koloniciliğin denizaşırı bölgelerde de uygulandığı anlaşılmaktadır⁴⁷. Bu hamlesinden başka yine *assidui* sınıfından orduya kayıtlananların masrafını azaltmak amacıyla askerlerin kıyafetlerinin devlet hazinesinden karşılanmasına ve on yedi yaşından küçüklerin askere alınmamasına yönelik yasalar çıkarmıştır⁴⁸. Gaius Gracchus'un koloni ve arazi yasaları temel felsefesi ve uygulamaları itibariyle ağabeyinin başlattığı *assiduus* çiftçilerin yeniden ayağa kaldırılması reformunun amacıyla aynıken; onun stratejisini farklılaştıran yasalar, zengin sınıf içindeki yarılma üzerinden *populares* hareketine alan sağlamaya dönüktür. *Equites* (atlılar) ve *plebs urbananin* isteklerine doğrudan cevap veren yasaların hedefinde *senatus* oligarşisi vardır.

Destekçilerinin çoğunluğunun hasat nedeniyle taşrada bulunmasının, ağabeyi Tiberius'un ikinci defa seçilme girişimini başarısızlığa uğratarak hayatına mal olmasından sonuçlar çıkaran Gaius, *plebs urbanayı* yanına çekmeye çalışmıştır. *Plebs urbananin* büyük bölümü, Roma'da yaşayan mülksüzlerden (*proletarii*) ve azatlılardan (*libertini*) şekillenmiştir. İÖ III. yüzyıldan itibaren köle emeğine dayanan çiftlik ve atölyelerin İtalya'da yoğunluk kazanması, belirli bir süre hizmet gördükten sonra azat edilenlerin ve bu işletmelerle rekabet edemeyerek fakirleşenlerin

³⁸ Lintott, Political, s. 78; E. Badian, "Tiberius Gracchus and the Beginning of the Roman Revolution", *Aufstieg und Niedergang Der Römischen Welt*, Band 1, (Edit H. Temporini), Walter De Gruyter, Berlin, 1972, 668-731, s. 730.

³⁹ Kaynaklar yasanın detayı hakkında bilgi vermemektedir. Plutarkhos, *C. Gracchus*, V.1, Livius, *Periochae*, LX.7.

⁴⁰ Mommsen, Vol.III, s. 110; Stephenson, a.g.e., s. 77; Lintott, Political, s. 78; Stockton, a.g.e., s. 132'de İÖ 111 yılındaki *Lex agraria*'dan yola çıkarak bu yönde düzenlemelerin yapıldığını ileri sürmektedirler.

⁴¹ FIRA, s. 72 (III.11.2-3).

⁴² Equester sınıfı içinde ticaret bankerlik gibi işlerle uğraşan gelirin önemli bir bölümünü devlet-kamu sözleşmelerini ihale sonucunda belirli bir kazanç karşılığında yerine getirmeyi taahhüt eden kişiye müteahhit veya mültezim anlamında *publicanus* (çoğ. *publicani*) denirdi. bk. Livius, XLIII.1-16'de Gaius Claudius ve Tiberius Sempronius'un censorlüklerinde *publicaniye* karşı tutumlarını anlatmaktadır.

⁴³ Stockton, a.g.e., s. 137.

⁴⁴ Plutarkhos, *C. Gracchus*, VIII.3; Pseudo-Aurelius Victor, LXV.3; Broughton, Vol.I, s. 514; Lintott, Political, s. 79.

⁴⁵ Stephenson, a.g.e., s. 78; Stockton, a.g.e., s. 136'da kolonilerin ticaret merkezleri şeklinde tasarlandığını belirtmektedir.

⁴⁶ Plutarkhos, *C. Gracchus*, X.2.

⁴⁷ FIRA, s. 82 (III.11.60)'de 200 iugerumluk kişi başı hisselerin varolduğu yazmasından bunun genelde çiftlik sahiplerine yönelik bir koloni olduğu anlaşılmaktadır. Stockton, a.g.e., s. 135vd. Gaius'un Güney İtalya'daki ve diğer kolonilerinin zenginleri de kapsayacak hisselerle sahip olduğunu belirtirken bunların yine de halk yararını gözettiğini vurgular.

⁴⁸ Plutarkhos, *C. Gracchus*, V.1; R. Rowland, "C. Gracchus and the Equites", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol.96, 1965, 361- 373, s. 367'de bu yasanın kamu ihaleleri yoluyla askerin işeşi ve ihtiyaçlarının *publicani* şirketlere tevdi edilmesi uygulaması dolayısıyla en nihayetinde *publicaninin* ekonomik çıkarına da hizmet ettiğini ileri sürer.

sayısında artışa yol açmış, bunlar başta Roma olmak üzere şehirlere göç edip, geçici işlerde çalışan ve zenginlerin ihsanlarıyla geçinen bağımlı ayaktakımını meydana getirmiştir⁴⁹.

Roma'nın erken devirlerinden itibaren tahılın kıtlık dönemlerinde pazara (*annona*) ucuz fiyattan arzı devletin temel görevidir⁵⁰. Tahıl pazarını denetleyenler normal şartlarda *aedilisler* iken, kıtlığın meydana geldiği dönemlerde tahılın arzına dair olağanüstü yetkileri bulunan memur *praefectus annonae* atanırdı⁵¹. Halkçı gelenek içerisinde çıkarılan kimi yasalar, *nobilitas*ın muhtaç insanları istismar ederek kendilerine bağımlı kılmalarına karşı önlemler olsa da bunların çok etkili olduğu söylenemez⁵². Büyük çiftliklerin İtalya sathında tahıl yerine maddi getirisi yüksek ürünlerin üretimine yönelmesi, şüphesiz başta Roma olmak üzere şehirlerdeki nüfusun iaeşesinin sağlanmasında güçlükler doğurmuştur⁵³. Sicilia'da köle isyanının buğday üretimini kesintiye uğrattığı ve bunun etkilerinin, Gaius'un Sardinia'da *questorlülüğü* sırasında yaşadığı iaeşe sorunundan yola çıkılarak, sürdürüğü anlaşılmalıdır⁵⁴. Gaius Gracchus, *Lex frumentia* yasasıyla bir *modius* buğdayın fiyatını 6,33 *asa* sabitlemiştir⁵⁵. Bu yasanın, İÖ 133 *consulu* L. Calpurnius Piso'nun muhalefetine rağmen kabul edildiği anlaşılmalıdır. Senatörlerin yasaya karşı çıkmalarının temeli, yasanın hazineyi tüketeceğine ve halkı tembelleğe alıştıracığına dayanmaktaydı⁵⁶. Şüphesiz, *nobilitas*ın rahatsızlığının asıl nedeni, kendi ihsanlarına bağımlı kitleyi kaybetme korkusudur⁵⁷.

Gaius Gracchus'un koloni kurulması, yol yapımı, ucuz buğday arzı gibi halk odaklı reformları, önemli miktarda kaynak gerektiren maliyetli düzenlemelerdi. Bunun için yeni yeni gümrük vergileri ve en önemlisi *Provincia Asia*'nın vergilerine dair yasalar çıkarmıştır. Bu yasalar, halkçı reformlar için kaynak yaratma amacını taşıdığı kadar *senatus*ya karşı ittifak kuracağı en önemli ittifak unsuru *equites*in çıkarına da hizmet etmektedir⁵⁸. İÖ 129 yılı *consulu* M. Aquilius, Asia Eyaleti'nin sınırlarını belirlerken idari nüfuz alanının yanında devlet hazinesine katkı sağlayacak ekonomik avantaja sahip bölgeleri ve *publicani* kesiminden tüccarların yatırım-rant alanlarını da göz önüne almıştır⁵⁹. Romalıların Asia Eyaleti'ni devraldıkları Pergamon Krallığı'nın vergi sistemi ondalık usulüne dayanmaktaydı. Bu usul Asia Eyaleti teşkilatlandırılırken sürdürülmüş,

⁴⁹ P. A. Brunt, "The Roman Mob", *Past and Present*, No 35, 1966, 3-27, s. 6vd; Fall, s. 243.

⁵⁰ Livius, (*Ab Urbe Condita*) II.9.34; IV.12.52; X. 11 ve XXVI. 40.

⁵¹ Livius, II. 27, 5; IV.12, 8.

⁵² A. Lintott, "Electoral Bribery in the Roman Republic", *The Journal of Roman Studies*, Vol. 80, 1990, 1-16, s. 10vd.

⁵³ Cato, *De Agricultura*, I. 7'de tahıl üretimi kazancı bakımından dokuz türden altıncı sırada verilmektedir.

⁵⁴ Stockton, a.g.e., s. 126'de yasanın nedenlerini açıklarken Kuzey Afrika'dan temin edilen buğday miktarında azalma olduğu bununda fiyatlardaki yükselmesine mukabil Roma'da çok sayıdaki *plebs* urbananın temel gıdaya erişiminde sorunlar yarattığını belirtmektedir.

⁵⁵ Livius, *Periochae*, LX.7 "inter quas frumentarium, ut senis et triente frumentum plebi daretur", Appianos, *Bella Civilia*, I.21.

⁵⁶ Cicero, *Pro Sestio*, 103; *De Officiis*, II.72; *Tusculanae Disputationes*, III.48'de Piso'nun yasaya karşı çıkmasına rağmen daha sonra tanzimli satıştan payını almaya geldiğinde, Gaius tarafından karşı çıktığı yasadan faydalanmaya çalıştığı için eleştirilmiş, o da kendisinin olan paylaşılmamasına karşı çıktığını, yasa kabul edildiğine göre hakkını almaya geldiğini "mea bona, Gracche, tibi viritim dividere libeat, sed, si facias, partem petam" söylemiştir.

⁵⁷ C. Meier, "Populares", *Paulys Realencyclopädie Der Classischen Altertumwissenschaft*, Supplement Band X, 1965, 549-615, s. 592 ve s. 609; Cicero, *De Officiis*, II.6.3 Zenginlerin tahıl yardımı gibi uygulamalarla siyasi destekçilere sahip olabileceğinden bahseder.

⁵⁸ H. Hill, *The Roman Middle Class In The Republican Period*, Basil Blackwell, Oxford, 1952, s. 108.

⁵⁹ İÖ 122 yılında çıkarılan *Lex Semporina de Provincia Asia* yasasına göre Roma'da censorler tarafından yapılan ihaleyi kazanan mültezimler eyaletin beş yıllık vergisini devlete ödeyip %2.5 kar ile toplamaları öngörülmüştü. Ancak denetimsiz kalan mültezimler kar paylarını artırarak ahaliden daha fazla vergi almışlardır bk. Kaya, Hellenistik Dönem, s.332. Asya Eyaleti ve vergileri konusunda geniş bilgi için bk. Kaya, Hellenistik Dönem, ss. 324-335, Kaya, Roma Egemenliği, s. 209, K. Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri Augustus Dönemi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2017, s. 74vd. Eyalet yönetimi konusunda bk. M. A. Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 38, Cilt 24, 2005, 11-30.

vergiler *questor* tarafından toplanılmıştır⁶⁰. Anlaşıldığı kadarıyla Gaius'un Asia eyaletinin teşkilatlandırılmasına karşı eleştirisi eyalet vergileri ve sınırları konusundadır. Gaius Gracchus, M. Aquilius'un, Aristonikos isyanında Roma'ya yardım eden Pontos kralı V. Mithridates'e Phrygia'nın bir kısmını bırakan düzenlemesini onayan halk *tribunusu* Aufeius'un yarasını, devlet hazinesine zararlı bir tasarruf niteliği taşıdığı gerekçesiyle yermiştir⁶¹. Büyük Phrygia'nın Pontos Krallığı'ndan geri alınarak İÖ 119'da bağımsız kılınması ve ardından İÖ 116'da Asia Eyaleti'ne bağlanmasında, Gaius Gracchus'un eyalet vergilerini toplama yetkisi verdiği *publicani* kesiminin etkili olduğu ileri sürülebilir⁶².

Gaius Gracchus'un Asia eyalet vergilerinin *publicani* tarafından toplanmasına ilişkin yeni bir düzenlemesi aslında benzersiz değildir. Sicilia Eyaleti'nde vergilerin vali tarafından düzenlenen ihalelerle yerel unsurlardan toplanılması usulü vardı⁶³. Ancak Gaius'un düzenlemesinin farklılığı iki nedenden ileri gelmektedir. Öncelikle, Asia eyaleti vergilerinin Roma'da *ensorler* yapılacak bir ihale sonunda belirlenecek mültezimlerle (*societas publicanorum*) toplanılmasıdır. Diğer neden ise bu eyaletteki Roma *magistratularının* yerine şirketin temsilcilerinin parayı doğrudan kendilerinin tahsil etmeleridir⁶⁴. *Publicani* kesiminin desteğini sağlama amacı güttüğü açıkça görünen bu yasanın⁶⁵ diğer bir boyutu da, *senatus* sınıfı içindeki yolsuzluk ve rant yaratımına karşı merkezden kontrolün sağlanmasıydı. Buna göre, Roma'da *ensorler* tarafından yürütülecek bir ihale sürecinde zengin *publicanuslar* arasında rekabet yaratılacak, halk meclisi ve temsilcileri süreci takip edeceklerdi. Asia Eyaleti'nin kurucusu M. Aquilius'un İÖ 126'da rüşvet soruşturmasından aklanmasının zengin Asia eyalet vergilerine merkezden yapılacak ihale sonucunda belirli bir denetim getirilmesi düşüncesini de ortaya çıkardığı ileri sürülebilir⁶⁶.

Asia eyalet vergilerinin toplanması, *publicani* için getirdiği ekonomik kazancın yanında devlet hazinesine önemli boyutta gelir sağlamıştır. Yeni gümrük vergilerinin (*portoria*) de yasa kapsamında çıkarılması hazinenin yeni gelir kalemleri sağlamıştır⁶⁷. Gaius'un yarası, yalnızca hazinenin ve dolayısıyla reform programının finanse edilmesiyle, programdan yararlanacak halkı etkilediği kadar aynı zamanda Roma siyasetinde *equester* sınıfının aktif etkisini göstermiştir. Gaius Gracchus'un yolsuzluk-rüşvet davalarına (*repetundae*) bakan jürilerin *equester* sınıfı mensuplarından kurulmasına yönelik yarasıyla, *equites* Geç Cumhuriyet Dönemi boyunca *senatus* karşısında konumlanarak siyasetin belirlendiği odak haline gelmiştir⁶⁸. *Senatusun auctoritası* karşısında Roma halkının *libertası*, egemenlik altına alınan halkların zenginliklerinin *publicani* eliyle sömürülmesiyle temin edilmiştir⁶⁹.

⁶⁰ Cicero, *In Verrem*, II.3.12'de Hispania, Sicilia ve Asia eyaletlerinde vergilerin toplanma usullerini karşılaştırmaktadır. Bk., D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ*, Vol. 1: Text, Princeton University Press, Princeton, 1950 s. 156-157.

⁶¹ Gellius, XI. 10; H. Hill, "The So-Called Lex Aufeia (Gellius xi. 10)". *The Classical Review*, Vol.62, No.3, 1948, ss. 112-113. Kaya, Hellenistik Dönem, s. 334 vd. dn 82.

⁶² Kaya, Hellenistik Dönem, s. 335 dn 84.

⁶³ Magie, a.g.e., s. 164.

⁶⁴ Hill, Middle, s. 107; Lintott, Political, s. 79.

⁶⁵ Diodorus Siculus, XXXIV-XXXV.25.1.

⁶⁶ Stockton, a.g.e., s. 155.

⁶⁷ Velleius Paterculus, II.6.3. İtalya veya eyaletlerde bu vergilerin de *publicani* tarafından toplanıldığı göz ardı edilmemelidir.

⁶⁸ E. Badian, *Publicans and Sinners: Private Enterprise in the Service of the Roman Republic*, Cornell University Press, New York, 1972, s. 64vd; Hill, Middle, s. 108.

⁶⁹ Gaius'un mültezimlere vergi toplama hakkı veren yarasının denetimsizliği üzerine bk. Kaya, Hellenistik Dönem, s. 332-333. Halk meclisinin ve temsilcilerinin devlet görevlilerini denetleme ve yasa koyma gibi yetkilerini *libertas* ile kavramsallaştırması için Livius III. 45. 8, Sallustius, *Bellum Iugurthinum*, XLI.2-3. Ayrıca bk. Ch. Wirszubski, *Libertas as a Political Idea at Rome During the Late Republic and Early Principate*, 2nd. Edn., Cambridge University Press, Cambridge, 1968, s. 47vd.

Gaius'un İÖ 123'te çıkardığı diğer yasalar ise *consuller*in seçimlerinden önce görev yapacakları eyaletin ilan edilmesi ve *Centuria* Meclisi'nde oylama usulünün değiştirilmesiyle ilgilidir. *Centuria* Meclisi'nde öncelikli oy kullanacak olan altı *centurianın* (*centuria praerogativae*) İÖ 241 reformuyla birinci sınıf içinden belirlenmesi geleneği yerine beş sınıf içinden belirlenmesine yönelik yasanın⁷⁰ yürürlüğe girdiğine dair bilgiler belirsizdir⁷¹. *Consul* adaylarının görev yapacakları eyaletler, Gaius'un düzenlemesine değin *consuller* ve *praetorler* seçildikten sonra *senatus* tarafından belirlenirdi⁷². Gaius'un bu yasa için amacı belli olmamakla beraber, halkın adaylara oy vermeden önce adayın *meritasını* gözönüne almasına yönelik bir tedbir niteliği taşıdığı söylenebilir⁷³. Önceki usule göre adaylar seçildikten sonra genellikle kurayla yapılan *provincia* tayini, ilgili düzenleme ile *provinciaların* seçimlerden önceden ilan edilmesiyle yeni bir uygulamaya tabi olmuştur. Kişilerin çıkarından ziyade devlet işlerinin öncelik kazanması düşüncesinin bu düzenlemede ağırbastığı ileri sürülebilir⁷⁴. Ayrıca yeni yasada *senatusun consuller*in görev alanını tayin etmedeki yetkisinin muhafaza edilmesi, Gaius'un senatörlerin dış politika ve eyaletler konusundaki birikimine güvenini göstermesi ve yetkinliklerini kabul etmesi anlamına gelmektedir. Sonuçta yasanın İÖ 52'de *Lex Pompeia*'ya kadar yürürlükte kalması da *senatusun* buna yönelik itirazının bulunmadığını göstermektedir⁷⁵.

İÖ 122 yılında tekrar halk *tribunusu* seçilen Gaius, *senatus* oligarşisinin yargıdaki hakimiyetini yıkma amacıyla ve *equester* sınıfıyla bir alternatif güç odağı yaratmak üzere rüşvet davalarını ve mahkeme jürilerini düzenleyen tasarılarını (*lex de repetundis* ve *iudiciaria*) yasalaştırmıştır. İÖ 149'da o yıl halk *tribunusu* olan L. Calpurnius Piso tarafından çıkarılan *Lex Calpurnia*'ya göre rüşvet-irtikapla suçlanan yöneticiler, *praetor* başkanlığında senatörlerden teşkil edilen jüri karşında yargılanırlardı. *Lex Calpurnia*, daha önce *Centuria* ve *Tributa* Meclisleri bünyesinde kurulan geçici mahkemeler yerine her yıl belirli aralıklarla kurulan jürilerle *quaestio perpetua* dava ve yargılama usulünü takdim etmesi bakımından Roma hukuk tarihinde önemli bir yere sahiptir⁷⁶. Ancak bu yasa uyarınca jürinin suçlu bulunduğu kişilere verdikleri cezaların ücret iadesiyle sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır⁷⁷. Appianos, *Bella Civilia*, I.22'de *Lex Calpurnia* uyarınca yargılananların senatörlere verdikleri rüşvet yoluyla aklandıklarını belirterek Gaius'un yasasının meşruluğunu savunmaktadır⁷⁸. Plutarkhos ve Livius,

⁷⁰ Sallustius, *Epistulae ad Caesarem*, II.8.

⁷¹ Stockton, a.g.e., s. 160.

⁷² E. Badian, "Provincia/Province", *The Oxford Ancient Dictionary*, 3rd. Edn, (Edit S. Hornblower, A. Spawforth), Oxford, 1999, s. 1265-1267.

⁷³ Nitekim Cicero, *Ad Familiares*, I.7.10'da *lex Sempronia* uyarınca *senatusun* Galia'nın *consul* tarafından yönetilecek bir eyalet belirlemesi halinde Caesar'ın *consullüğünün* İÖ 54 yılı için mümkün görünebileceğini yazar. Sallustius, *Bellum Iugurthinum*, XXVII.3'te rüşvete bulaşan siyasetçilere duyulan tepki nedeniyle *senatusun* Afrika'yı *consul* eyaleti ilan ettiğini belirtir.

⁷⁴ Stockton, a.g.e., s. 130.

⁷⁵ Lintott, *Political*, s. 80.

⁷⁶ A.Berger, "Repetundae", *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, The American Philosophical Society Philadelphia, 1991, s. 675; E. Gruen, *Roman Politics and the Criminal Courts, 149-78 B.C.*, Harvard University Press, Cambridge Mass., 1968, s. 30vd. *Lex Calpurnia*'nın amacının halk meclisine ve *tribunuslarına* karşı *senatusun* otoritesini güçlendirmeyi amaçladığını belirtir.

⁷⁷ Gruen, *Courts*, s. 31. Iunius Silanus Manlianus İÖ 141 Makedonya'da *praetorluğu* esnasında rüşvet aldığı suçlamasıyla eyalet sakinleri tarafından suçlanması üzerine *Lex Calpurnia* uyarınca yargılanır ve suçlu bulunur. Babasının da yer aldığı jüri tarafından mahkûm edildikten sonra intihar ettiği kaynaklarda yer alsa da (Livius, *Periochae*, LIV.5-6; Valerius Maximus, V.8.3) bu durum Roma hukukunda sanıkla yakınlık bağına sahip olanların yargılama pozisyonunda davaya müdahil olmalarının kabul görmediği düşüldüğünde sıradışıdır.

⁷⁸ Gruen, *Courts*, s. 38'de bu yargılamalarda jürinin araştırma-soruşturma yerine hizip-klan dayanışmasıyla hareket ettiğini belirtir.

jüri yasasından önce *senatus*daki *nobilitas* olmayan *equites* sayısını artırma yolunda Gaius'un sonuçsuz kaldığı anlaşılan çabasından söz etmektedir⁷⁹.

Lex de Repetundis'e dair bilgiler, İÖ 111'e tarihlenen arazi yasasının bulunduğu *Tabula Bembina* adıyla bilinen tunç tabletin arka yüzündeki kısımda yer almaktadır⁸⁰. Jüriler, *senatus*yla veya *magistratus*larla bağı olmayan 450 kişi (*CDL viri*) arasından 50'sinin seçimiyle oluşturulacaktı. Yasaya göre, hali hazırdaki senatörlerin yanında eski senatörler, senatörlerin babaları, kardeşleri ve oğulları, *curulis* ve düşük seviyedeki *magistratus*lar jüriye kabul edilmiyordu⁸¹. Yasa metninde seçilen mahkeme heyetinin yükümlülükleri ve yetkileri hakkında detaylı açıklamalar bulunmasından, rüşvet soruşturmalarında karşılaşılan haksızlara ve müttefik toplulukların bu konudaki rahatsızlıklarına yasanın cevap niteliği taşıdığı anlaşılmaktadır⁸². Yasa, sahip olduğu adli düzenleme boyutunu aşarak bu döneme değin rejimin hakimleri niteliğindeki senatörlerin ve senatör namzetlerinin sanık, Roma'nın küskün müttefiklerini ve tebalarını savcı haline getiren bir sistem kurgulamıştır⁸³.

Lex de Repetundis, Roma müttefiklerine kişi bazında ve ya delege yoluyla Romalı eski *magistratus*ları, senatörleri, oğullarını zimmete usulsüz mal geçirmekten dava edebilme hakkını vermiştir. İÖ 149'daki *Lex Calprinia*'da yalnızca rüşvet alınan bedel ödenirken, İÖ 122 tarihli yasa uyarınca rüşvet alınan bedelin iki katının ödeneceği hükme bağlanmıştır⁸⁴. İddialarında haklı bulunan davacılar, vatandaşlık ve *provocatio* ile ödüllendirilerek Romalı *magistratus*ların haksız icraatine karşı temyiz hakkına kavuşmuştur⁸⁵. Bunun yanında, mağdurlar asker celbinden ve kendi topluluklarındaki hizmetlerinden muaf tutulacaklardı⁸⁶. Bu durum, İÖ 125'te Flaccus'un, *nobilitas*ın çabasıyla sonuçsuz kalan, müttefiklere isteğe göre vatandaşlık veya *provocatio* hakkı tanınması teklifini akla getirmektedir. Nitekim Gaius Gracchus'un bir sonraki yasa tasarısı müttefiklere vatandaşlık tanınmasıyla ilgilidir.

Polybios, VI.13'de Roma devlet kurumları üzerine analizinde *senatusun* devletin mutlak hakimi olduğu çıkarımını, maliye ve devlet politikasını belirlemedeki tartışmasız üstünlüğüne ve yargıdaki yetkilerine dayandırmıştır. *Senatus*ya tabi grubun, senatörler üzerinde yetki kazanması, bu anlamda oligarşik uyumu bozarak, halkçı siyasete alan açmıştır. *Equites* jürilerinin kurulmasını sağlayan yasa, Asia vergilerinin *publicani* tarafından toplanılmasını sağlayan düzenleme ile birlikte düşünüldüğünde o döneme kadar devletin maliye, yargı ve siyasetinde ana mercii niteliğindeki *senatus* karşısında alternatif bir odak yaratma stratejisinin somut göstergesidir⁸⁷.

Cumhuriyetin Sosyo Politik Sınırları ve Gaius Gracchus

Gaius Gracchus'un Roma müttefik topluluklarına Roma vatandaşlığı verilmesine yönelik teklifinin *Lex de Repetundis* sonrasında gündeme geldiği anlaşılmaktadır. M. Fulvius Flaccus'un

⁷⁹ Plutarkhos, *C. Gracchus*, V. 2'de varolan 300 senatöre ek 300 *equites*in *senatus*ya ekleneceğini toplamdaki senatör sayısının 600'e çıkacağını ileri sürerken, Livius, *Periochae*, LX.7'de 600 *equites*in *senatus*ya sokularak *senatus*da toplamda 900 senatör olacağını ve üçe iki oranıyla *equites*in çoğunluğu oluşturacağını iddia eder.

⁸⁰ FIRA, ss. 53-71 (III.10). İlgili yasa İÖ 122 yılı halk *tribunus*larından M. Acilius Glabrio tarafından teklif edilmesi nedeniyle *Lex Acilia Repetundarum* adıyla da bilinmektedir. Detaylı tartışma için bk. Stockton, a.g.e., ss. 138-153; B. Mattingly, "the Agrarian Law of the "tabula Bembina"", *Latomus*, Vol. 30, Fas. 2, 1971, 281-293.

⁸¹ FIRA, ss. 58-60 (III.10.12-18) 400.000 *sestertius* ve üzerindeki gelir sahibi *senatus* kesiminin dışındakiler *equites* sayılmıştır.

⁸² Rowland, a.g.m., s. 365; A. N. Sherwin-White, "The Date of the Lex Repetundarum and Its Consequences", *The Journal of Roman Studies*, Vol. 62, 1972, 83-99, s. 97.

⁸³ Lintott, *Political*, s. 75 ve s. 82.

⁸⁴ FIRA, s. 66 (III.10.59); Sherwin-White, *Date*, s. 90.

⁸⁵ FIRA, ss. 70-71 (III.10.76-79).

⁸⁶ FIRA, s. 71 (III.10.79).

⁸⁷ Diodorus Siculus, XXXIV-XXXV.25; Appianos, *Bella Civilia*, I.22; Mommsen, Vol.III, s. 116vd.*senatus*a karşı alternatif bir odak kurulduğunu ve bu odağın Asia eyalet vergilerini toplayan *publicani* olduğunu ileri sürer.

İÖ 125'teki *consulluğunda senatusun* itirazları sonucu geri çektiği müttefik toplulukların hukuki durumlarının iyileştirilmesi üzerine yasa tasarısı, aslında, İÖ 133 arazi yasası sonrası Latin ve müttefik hukuklu *possessorların* ellerinde tuttuğu arazilerin hukuki durumunun getirdiği belirsizliği ve toprak reformuyla ortaya çıkan itirazları aşmayı öngörüyordu. Gaius Gracchus bu rahatsızlıkları müttefik topluluklarından zengin kişiler ölçeğinde *Lex de Repetundis* ile giderdi⁸⁸. İlgili yasa uyarınca *equites* jürileri içerisinde arazi komisyonu üyeliği yapanların ve yapmışların alamayacağına belirtilmesi, yine müttefik topluluklardan mağdurlara için bir iyi niyet göstergesi gibi kabul edilmelidir⁸⁹. İÖ 122 yılında Gaius Gracchus ile birlikte *tribunus* seçilen M. Fulvius Flaccus⁹⁰ beraber hareket ederek Latin hukuklu topluluklara oy hakkı verilmesine ve müttefik hukukluların da *provocatio* hakkıyla birlikte Latin hukukuna tabi kılınmalarına yönelik bir yasa tasarısı hazırladılar⁹¹. Appianos, *Bella Civilia*, I. 23'te *senatusun* aynı kandan geldikleri Latinlere tanınacak oy hakkını reddedemediğini belirtmekle birlikte, Gaius'un yalnızca Latinlere değil tüm İtalyan müttefiklere oy hakkı vermeyi hedeflediğini vurgular⁹².

Gaius Gracchus'un seçimlerde desteklediği İÖ 122 *consulu* Gaius Fannius ve *tribunusu* Marcus Livius Drusus oy hakkı yasasına karşı çıkmışlardır. *Consul* Fannius, Latinlere oy hakkı verildiğinde, Romalıları *contioda*, oyunlarda ve festivallerde kendilerine yer bulamayacakları konusunda uyarmıştır⁹³. M. Livius Drusus, Latinlere vatandaşlık yerine *magistratusların* kötü muamelesine karşı *provocatio* hakkının verilmesi teklifini sunarak Gaius'un önerisini etkisizleştirmeye çalışmıştır⁹⁴. Ancak ortaya çıkan olaylar neticesinde, bu teklifin Gracchus'a bir karşı hamle niteliğinden öteye geçmediği ve Gracchus sonrası süreçte, Drusus'un tekliflerinin yasal bir nitelik kazanmadığı görülmektedir⁹⁵. Gracchus ve Flaccus'un şehirdeki destekçi sayısını azaltmak amacıyla, *consul* Fannius, oy hakkı bulunmayan Latinler ve müttefiklerin İÖ 121 seçimlerinde şehirden çıkarılmasına karar vermiştir⁹⁶.

Senatusun ve *consulun* şehirdeki *plebslere*, vatandaşlık imtiyazlarının Roma egemenliği altındaki İtalyan halklar tarafından paylaşılacağı yönündeki kışkırtıcı popülist söylemleri, Gaius'un şehirdeki halk tabanını kaybetmesinin nedenlerinden birisini teşkil etmiştir. Plutarkhos, *C. Gracchus*, IX.2'de, Gaius'un varlıklı vatandaşlar için iki koloni kurulmasına yönelik teklifine karşılık Drusus, Gaius Gracchus'un tabanını bölmek amacıyla gündeme getirdiği her biri 3000 kişiden mürekkep 12 yeni koloninin kurularak ihtiyaç sahiplerinin yerleştirilmesini ve bunlardan kira alınmamasını içeren bir teklif sunmuştur⁹⁷. Gaius'un hazinenin durumu nedeniyle bu gerçek

⁸⁸ Stockton, a.g.e., s. 186vd. *Lex de repetundis* ile mağdurlara *provocatio* ve vatandaşlık haklarının verilmesini, Gaius'un haksızlıkları gidererek İtalya'nın vicdani birliğini sağlama adımı gibi görse de Badian, *Foreign*, s. 184'te Hispania, Sicilia ve Asia gibi eyaletleri de hesaba katarak bu bölgelerdeki halkı tamamiyle *equites* jürilerinin insafına bırakmasının tazmini gibi görmektedir.

⁸⁹ FIRA, s. 59 (III.10.2, 12).

⁹⁰ Broughton, Vol. I, s. 517 Roma'da *consulluk* yaptıktan sonra *tribunusluğa* seçilen bilinen tek siyasetçidir.

⁹¹ Gaius'un yasasının iki aşamalı olduğu kesin olmamakla beraber daha önceki teşebbüsler bu çıkarıma izin vermektedir. H. Last, "Gaius Gracchus", *The Cambridge Ancient History* (CAH), 1st Edn., Ed. S.A. Cook, F.E. Adcock, M.P. Charlesworth, Vol. 9, Cambridge University Press, Cambridge, 1932, ss. 40-101, s. 78; Lintott, *Political*, s. 83.

⁹² Plutarkhos, *C. Gracchus*, VIII.3 ve IX.3'te yalnızca Latinlere oy hakkı tanıma amacını belirtirken, Gaius'un reform programını özetlediği V.1'de İtalyan müttefiklere oy hakkı tanımaya yönelik bir yasa hazırladığını yazar. Velleius Paterculus, II. 6.3 Gaius'un tüm müttefik İtalyan topluluklara vatandaşlık vermekle kalmayıp Alpler'e değin bunu yayma amacında olduğunu belirtirken Cicero, *Bruus*, 99'da Latinler ve müttefiklerle ilgili Gracchus yasasından (de sociis et nomine Latino contra Gracchum) bahsetmektedir.

⁹³ ORF, "C. Fannius Nr.32", s. 144.

⁹⁴ Plutarkhos, *C. Gracchus*, IX.3. Bu teklifin bir *ius provocatio* ile birlikte ele alındığına dair bk. A.Sherwin-White, *The Roman Citizenship*, Oxford University Press, Oxford, 1973, s. 136vd.

⁹⁵ Last, a.g.m., s. 51; H.C. Boren, "Livius Drusus, t.p. 122, and His Anti-Gracchan Program", *The Classical Journal*, Vol. 52, No.1, 1956, s. 32 vd.

⁹⁶ Appianos, *Bella Civilia*, I.12.

⁹⁷ Boren, a.g.m., s. 30'vd Drusus'un tekliflerinin Gracchus'un programının eksik yanlarını tamamlamak üzere kurgulandığını ileri sürmektedir.

dışı ve beyhude teklifi kabul etmesi mümkün olmadığından tabanı karşısında zor durumda kaldı. Buna cevaben Kartaca'daki kolonist sayısının İtalya'nın tüm bölgelerinden gelecek 6000 kişiye çıkarıldığını duyurdu⁹⁸. Gaius'un Kartaca'daki koloniyi organize etmek üzere Roma'dan uzaklaşması, Drusus'a fırsat sağlamış ve Roma'da kalan Flaccus üzerindeki baskıyı arttırmıştır⁹⁹.

İÖ 121 seçimleri için tekrar Roma'ya dönen Gaius, seçimleri yakından takip etmek ve halkın nabzını tutmak amacıyla Palatinus'daki evinden *forumun* arkasında yer alan yoksul mahallesine taşındı¹⁰⁰. Flaccus, büyük çoğunluğu *populares* destekçisi Latin ve müttefik hukuklu İtalyanların seçim döneminde Roma dışına çıkarılmasına karşı, kendisine başvuran herkese *auxilium* yetkisiyle yardım edeceğini ilan etmiştir. Ancak Flaccus, *consul* Fannius'un müttefik hukuklu destekçilerini Roma'dan çıkartmasına engel olamamıştır¹⁰¹. Fannius ve Drusus'un popülist söylemlerinin halk üzerindeki olumsuz etkisinin yanı sıra, Gaius ve Flaccus'a mevkidaşları halk *tribunus*ların desteği de azalmıştı. Zenginlere, gladyatör oyunlarında kiralanması için inşa edilen özel seyirlik sıralar nedeniyle, yoksulların oyunları izleyemediklerinden yakınması üzerine, Gaius bu sıraların kaldırılmasını talep etmiştir. Ancak istekleri diğer *tribunus*lar ve muhtemelen *aedilis curulis* ve *aedilis plebis* tarafından dinlenmeyince, Gaius bu sıraları kamu işlerinde çalıştırdığı işçilere bir gece yıktırmıştır. Bu durum mevkidaşlarının tepkisini çekmiş, Gracchus'a karşı mesafeli durmuşlardır¹⁰². Gaius Gracchus'un bu hamlesi aylak yığınları tatmin etmeye dönük, bayağı bir popülist müdahale gibi görünse de o dönemde gladyatör oyunlarının cenaze törenlerinin (*ludi funebres*) bir parçasını teşkil ettiği, bu nedenle oyunların *forumda* düzenlendiği dikkate alınmalıdır¹⁰³. Gaius, Roma siyaset aygıtının belki de en demokratik unsuru *contiolara* ev sahipliği yapan *forumda* sosyo-ekonomik ayrışmayı somutlaştıran ayrı oturma düzenine karşı çıkmıştır¹⁰⁴.

Optimates'in vatandaşlık haklarının İtalyan topluluklarla paylaşılınca Roma'nın hali hazırdaki varandaşlarının imtiyazlarını yitirecekleri iddiasıyla Roma şehrindeki yığınları popülistçe ajite etmesi, halkın *popularese* mesafeli durmasının esas nedeni oldu. Bunun yanında, *tribunus plebis* Drusus'un abartılı vaatlerine karşılık veremeyişinin, Gaius'un İÖ 121'deki seçim başarısızlığı üzerindeki etkisi yadsınamaz. Ayrıca, *senatus* çıkarlarını savunmakta ve halk hareketine düşmanlıkta önde gelen bir figür, vatandaşlık hakkı talebiyle isyan eden Latin kolonisini yıkan İÖ 125 yılı *praetorü* Lucius Opimius, İÖ 121 yılı *consulu* seçildi. Bunu izleyen süreçte, İÖ 121 *tribunusu* ve *senatus* destekçisi M. Minucius Rufus, Gaius'un çıkardığı yasaları boşa düşürmek için harekete geçti. Bunlardan birinde *Lex Rubria*'yı ilga edip Kartaca kolonisini ortadan kaldırmayı amaçladı¹⁰⁵. Kartaca kolonisinin *equitese* yatırım alanı sağlaması ve halka istihdam yaratmasının *popularese* kazandırdığı prestijin yanı sıra bu bölgelerin doğrudan denetiminden çıkacağı endişesi koloniyeye karşı *senatusun* tavrını şekillendirmiştir¹⁰⁶. Gracchus ve Fulvius'un

⁹⁸ Appianos, *Bella Civilia*, I.24.

⁹⁹ Plutarkhos, *C. Gracchus*, X.2-4; XI.3'te Gaius'un 70 gün Roma'dan uzak kaldığını yazar.

¹⁰⁰ Plutarkhos, *C. Gracchus*, XII.1'de halkın yoksul ve aşağı kesimlerinin yaşadığı mahalleye daha demokratik bir hareket olduğu düşüncesiyle taşındığını belirtir.

¹⁰¹ Plutarkhos, *C. Gracchus*, XII.1-4'te Fannius'un müttefikleri Roma'dan çıkartmasını seçim dönemine Gaius'un Kartaca dönüşü sonrasında tarihlendirirken, Appianos, *Bella Civilia*, I.23'te bu olayın müttefiklere vatandaşlık verilmesi teklifinin gündeme gelmesinin ardından yaşandığını belirtmektedir.

¹⁰² Plutarkhos, *C. Gracchus*, XII.3-4 Gaius'un hareketini yoksulların da para vermeden bu gösterileri izleme hakkını tesis etmekle açıklar.

¹⁰³ Plutarkhos, *C. Gracchus*, XII.3 “*μυόμαχος ἐν ἀγορᾷ*”; Gladyatör oyunlarının forumda yapıldığına dair bk. E.J. Jory, “Gladiators in the Theatre”, *The Classical Quarterly*, Vol. 36, No. 2, 1986, ss. 537-539.

¹⁰⁴ Bununla birlikte tiyatro ve *circus*larda *consula* göre halkın oturumunu düzenleyen, İÖ 67'de çıkarılan tiyatrolarda on dört sıranın *equester* sınıfı mensuplarına ayıran *Lex Rosica* gibi, uygulamaların bulunduğu bir gerçektir. Bk. Rawson, a.g.m., s. 87.

¹⁰⁵ Plutarkhos, *C. Gracchus*, XIII.1, Florus, II.3.4.

¹⁰⁶ C. A. Yeo, “The Founding and Function of Roman Colonies”, *The Classical World*, Vol. 52, No. 4, 1959, s. 107'de Gaius'un denizaşırı koloncilik faaliyetleri kendinden sonraki Marius, Caesar ve Augustus gibi liderleri etkilediğini

destekçileriyle birlikte, Rufus'un Gracchus'un uygulamalarını iptal eden yarasını görüşmek üzere *consul* Opimius başkanlığında Capitolium'da toplanan *comitia centuriaya* gittiler. Mecliste, Gracchus'un destekçileri ile *senatus* taraftarları arasında çatışma çıkmış bu esnada Opimius'un maiyetinden Quntius Antyllius öldürülmüştür¹⁰⁷.

Gracchus ve Fulvius'un, *senatusun* kendilerini sorgulama ve destekçilerini dağıtmaları çağrısına uymayarak, İÖ V. ve IV. yüzyıl *plebs* hareketini akla getirecek şekilde *Aventinus* Tepesi'ne takipçileriyle çekilmesi Roma'daki tüm *plebs* kökenlilere sembolik bir çağrı niteliğindedir¹⁰⁸. Bunun üzerine Opimius, öncelikle bir *senatus consultum ultimum* ile *senatus* tarafından yetkilendirilerek, Gracchus ve Flaccus üzerine yürüme yetkisi aldı¹⁰⁹. *Optimates* tarafından Cumhuriyet tarihi boyunca genellikle *populares* hareketine ve liderlerine karşı kullanılacak¹¹⁰ *senatus consultum ultimum*, devletin selameti için *consulun* olağanüstü yetkilerle donatılarak yargısız infazlar yapabilmesine olanak sağlamaktaydı¹¹¹. Gaius Gracchus'un İÖ 123'te vatandaşları yargılanma ve temyiz hakkı (*provocatio*) olmaksızın cezalandıran *magistratuslara* karşı çıkardığı yasa ve bu yasa uyarınca, Tiberius'un destekçilerini mahkum ettiren İÖ 132 *consulu* P. Laeneas'ı sürgüne göndermesini dikkate alan *senatusun*, bu defa Gaius ve destekçilerine uygulayacakları hukuksuzluklara "nihai karar" ile meşruiyet kazandırma yoluna gittiği düşünülebilir¹¹².

Opimius, Gracchus ve destekçilerine karşı Romalılar arasından bir milis kuvveti kurmuş ve bunu Girişli okçularla takviye etmiştir. Opimius muhaliflerle görüşmeleri sonlandırdıktan sonra onların kişisel olarak *senatusun* adaletine başvurmaları gerektiğini belirtti. Daha sonra, Gracchus'un başına ödül koyarak *Aventinus* Tepesi'ne taarruza geçti¹¹³. Belirli bir süre direnişten sonra Flaccus ve oğulları öldürülmüş, Gaius Gracchus Tiber kıyısı boyunca kaçarken katledilmiştir¹¹⁴. Katliam sırasında 3000 kişi öldürülmüş, Gracchus ve Flaccus'un mülklerine el konulmuştur¹¹⁵. *Senatusun* emriyle, *consul* Opimius devlet içinde uyumun tesis edildiğini ilan etmek üzere uyumun tanrıçası Concordia adına tapınağı¹¹⁶ tekrar inşa ettirmiştir¹¹⁷.

ve Romalılaştırma aracılığıyla İtalya ve Akdeniz çevresinde güvenlik kuşağı yaratma politikasında bu kolonilerin önemli payı bulunduğunu belirtmektedir. Bk. Stockton, a.g.e., s. 181.

¹⁰⁷ Plutarkhos, *C. Gracchus*, XIII.3, Appianos, *Bella Civilia*, I.25.

¹⁰⁸ Appianos, *Bella Civilia*, I.25, Pseudo-Aurelius Victor, LXV.5. Florus, II.3.5, Diodorus Siculus, XXXIV-XXXV, 28a; Livius, *Periochae*, LXI.4.

¹⁰⁹ Cicero, *Philippicae*, VIII.14, Plutarkhos, *C. Gracchus*, XV; Appianos, *Bella Civilia*, I.26.

¹¹⁰ *Senatus* olağanüstü hal ilanı gibi de nitelenebilecek *consultum ultimum*'a İÖ 43'e kadar toplamda onbir defa başvurulmuş. İÖ 100'de L. Appuleius Saturninus'a, İÖ 77'de Marcus Aemilius Lepidus'a, İÖ 63'te Catilina destekçilerine, İÖ 52'de Clodius Pulcher'in destekçilerine ve İÖ 49'da Caesar'a karşı çıkarılanlar *populares* karşıtı kararlara örnektir. Bk. G. Plaumann, "Das sogenannte Senatus consultum ultimum, die Quasidiktatur der späteren römischen Republik", *Klio*, Vol.13, 1913, s. 321-386; S. Eren, "Senatus Consultum Ultimum: Eski Roma'da Olağanüstü Yönetim Kararı", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* C. 24, S. 2, 2018, s. 1125-1145.

¹¹¹ Cicero, *In Catilinam*, I.4.2'de *senatusun* devlete zarar gelmemesi için L. Opimus'u bir kararla görevlendirdiğini belirtir (Decrevit quondam senatus, ut L. Opimius consul videret, ne quid res publica detrimenti caperet).

¹¹² Cicero, *De Domo Sua*, 102'de Flavius ve Gracchus'un devletin bekasına karşı durdukları için *senatus* tarafından ölüme mahkûm edildiklerini (contra salutem rei publicae fecerat ex senatus sententia est interfectus) anlatmasından *senatusultimum* tabi kişinin diğer bir deyişle idama mahkum edildiği anlaşılmaktadır.

¹¹³ Plutarkhos, *C. Gracchus*, XVI. 1-5.

¹¹⁴ Appianos, *Bella Civilia*, I.26.

¹¹⁵ Plutarkhos, *C. Gracchus*, XVII. 1-5.

¹¹⁶ Concordia tapınağının ilk defa İÖ 367'de Sextius-Licinius yasalarının kabulünün ve *plebslerin* eşit vatandaşlar sayılmasının anısına halk tarafından inşasına karar verilmiş diktatör M. Furius Camillus'un onayıyla Capitolium eteğine inşa edilmiştir bk. Ovidius, *Fasti*, I.639-640, Plutarkhos, *Camillus*, XLII.3-4.

¹¹⁷ Appianos, *Bella Civilia*, I.26, Plutarkhos, *C. Gracchus*, XVII. 6, Augustinus, *De Civitate Dei*, III.25.

Reform Girişiminin Sonu

L. Opimius, İÖ 132’de Tiberius’un destekçilerine yapılabenzer şekilde, Gaius Gracchus’un destekçilerine yönelik soruşturma başlatmış, bunların birçoğu kısa süreli bir soruşturmadan sonra yargılama usullerine uyulmadan idam edilmiştir¹¹⁸. Opimius, daha sonra İÖ 120’de, *tribunus* P. Decius tarafından halk önünde *provocatio* hakkının kullanılmasına müsaade edilmeden idam cezasının infazının engellemesi amacıyla güden *Lex Sempronia*’yı çiğneyerek Roma vatandaşlarını yargılamadan idam etmek suçundan dava edildi¹¹⁹. Opimius, *senatusun* kendisine verdiği Cumhuriyet’i koruma yetkisine dayanarak hareket ettiğini ve düşmanlarının Roma vatandaşı olarak muameleye layık olmadığını belirterek kendisini savundu¹²⁰. İÖ 130’da *tribunuslu*ğ sırasında meclislerde vatandaşların oylarını gizli oylama usulüyle kullanmasını içeren yasayla ve Gracchuslar’ın toprak komisyonunda bu tarihten itibaren yer almasıyla *popularesin* önde gelen simalarından sayılan İÖ 120 *consulu* C. Papirius Carbo, Opimius’un yargılanması sırasında onun avukatlığını üstlenerek savunmasını, “eğer bir *consul* vatanının ileri gelenlerine danıştıysa, Opimius’un suçu nedir?” ifadesine ve Opimius’un devleti koruma saikiyle davrandığı tezine dayandırmıştır¹²¹. Davanın önemi, İÖ 133’de Scipio Nasica’nın kişisel insiyatifiyle alınan katliam kararının aksine, şiddetin kurumsal boyutta *senatus* tarafından onaylanmasından kaynaklanmaktadır¹²². *Lex Sempronia*’nın hükümsüz kılınması süreci, bu yasa uyarınca sürülen Popillius Laenas’ın İÖ 120’de *tribunus* L. Calpurnius Bestia tarafından sürgünden çağrılmasıyla tamamlandı¹²³.

Kartaca’da koloni kurulmasından vazgeçilmesine karşılık Gaius Gracchus’un iskan ettiği yerleşimcilerin ikametlerine devam ettiği ve Romalılara satınalma yoluyla burada toprak sahibi olmalarına izin verildiği görülmektedir¹²⁴. Gracchuslar’ın İtalya’da kurdukları koloni ve diğer türden arazi projeleri ıslah edilmiştir¹²⁵. Bununla birlikte, Gracchuslar öncülüğündeki halk hareketi sonrası kolonicilik faaliyeti, yine *populares* geleneğinden gelen Gaius Marius’un döneminde programlı bir şekilde devam ettirilmişdir¹²⁶. Gaius’un şehir *plebsini* yanına çekmek için ortaya attığı sabit fiyattan tahıl arzı uygulaması, *optimates* tarafından “hazineyi tüketen büyük çaplı bir rüşvet” gibi görülmüş, İÖ 119 *tribunus*larından Marcus Octavius, *tribunus* Gaius

¹¹⁸ Sallustius, *Bellum Iugurthinum*, XVI.1-3’te L. Opimius’un Gracchus ve Flaccus’un destekçilerine yönelik tutumunu, “nobilitasın halk üzerindeki zaferini keskin bir şekilde tatbik ettiği şeklinde” (acerrume victoriam nobilitatis in plebem exercuerat) yorumlar.

¹¹⁹ Cicero, *De Orotore*, 132.

¹²⁰ Cicero, *De Orotore*, 169.

¹²¹ Cicero, *De Orotore*, 165-170 “si consul est, qui consulit patriae, quid aliud fecit Opimius?”. Patriae “vatan hakkında” (patria) şeklinde tercüme edilebilir. *De Orotore*, 170-171’de bir yıl sonra yetkilerini kötüye kullandığı gerekçesiyle genç hatip Lucius Licinius Crassus tarafından “Opimius’u savunmana rağmen Carbo, iyi vatandaşlar nazarında aklanmış sayılmazsın; ellerin temiz gibi görünüp yakarabilirsin, çünkü sen, Tiberius Gracchus’un yasını uzun nutuklar atarak tuttun, P. Africanus’un katline iştirak ettin, *tribunuslu*ğün doğasına uygun bir yasa teklif ettin-İÖ130’da halk *tribunus*larının tekrar seçilebilmesini sağlayan yasa tasarısı-, her zaman iyilere karşı durdun” (non si Opimium defendisti, Carbo, idcirco te isti bonum civem putabunt: simulasse te et aliquid quaesisse perspicuum est, quod Ti. Gracchi mortem saepe in contionibus deplorasti, quod P. Africanus necis socius fuisti, quod eam legem in *tribunus*atu tulisti, quod semper a bonis dissedisti) ifadeleriyle onu mahkum ettirerek intihar etmesine neden oldu. Anlaşılan Carbo, *optimatesi* taraf değiştirdiğine ikna edememiştir.

¹²² A. Lintott, *Violence In Republican Rome*, Oxford University Press, Oxford, 1968, s. 167vd.

¹²³ Cicero, *Brutus*, 128; *Scholia Bobiensia*, 174.

¹²⁴ FIRA, s. 75 (III.11.16-17).

¹²⁵ Lintott, *Political*, s. 85.

¹²⁶ A. Coles, “Roman Colonies in Republic and Empire”, *Ancient History*, Vol.3, No.1, 2020, 1-119, s. 53vd. İÖ 111 *consulu* L. Calpurnius Bestia tarafından çıkarılan ve Gracchusların koloni ve arazi yasalarına göndermelerde bulunan *lex agraria* buna örnektir.

Marius'un muhalefetine rağmen "hem devlet için hem de halk için daha ılımlı bir fiyat düzenlenmesiyle" değiştirilmiştir¹²⁷.

Usulsüz yargılama sonucu karar veren *magistratus*ları cezalandıran yasası, her ne kadar *senatus consultum ultimum* ile boşa düşmüş gibi görünse de, İÖ 58'de *tribunus* Clodius, Catilina ve destekçilerini yine bir nihai *senatus* kararına dayanarak yargısız infaz ettiren İÖ 63 *consulu* Cicero'yu sürgüne göndermiştir¹²⁸. Clodius'un, Cicero'nun sürgüne gönderilmesi için ayrı bir yasa çıkarması, Opimus'un kendisini *senatus consultum ultimum* ile savunmasını Cicero'nun da örnek alabileceği öngörüsünden kaynaklanmış olmalıdır¹²⁹. Gaius Gracchus'un hakimlerin masum vatandaşları rüşvet veya başka bir saikle suçlu bulmalarını cezalandıran yasasının da yürürlükte olduğu, Cicero'nun Lariniumlu Aulus Cluentius Habitus savunmasında, ilgili yasanın yalnızca masumların hüküm giymesine neden olan mahkeme üyeleri üzerinde yaptırımının bulunduğu ifade etmesinden anlaşılmaktadır¹³⁰.

Plinius Maior, *Naturalis Historia*, XXXIII.34'te Gracchus reformlarının *equites* *senatus* ve Roma halkı arasında bir üçüncü unsur haline getirdiğini belirtir. *Equester* sınıfının Gracchuslar sayesinde edindikleri ekonomik kazanç kaynaklarının belki de en önemlisi Asia Eyalet vergilerinin ihaleler yoluyla *publicaniye* bırakılmasıdır. Asia'da faaliyet gösteren mültezimler (*publicani*), tefeciler (*faeneratores*) ve tüccarlar (*negatiatores*)¹³¹ halkın zenginliğine el koymuşlardır¹³². Ancak Anadolu, Roma'nın ekonomik sömürsünden başka bu sömürünün tetiklediği savaşlara da sahne oldu. İÖ 116'da Pontos Krallığı'nın başına geçen VI. Mitridates, hakimiyet alanını genişletme amacıyla Kappodokia ve Bithynia krallıklarının iç işlerine karışmıştır. Roma'ya karşı giriştiği İÖ 88-85 I. Mitridates Savaşı'nda kendisini, Romalıların kötü yönetiminden bunalan Asia Eyaleti'ndeki halkın hamisi ilan ederek, Romalılara karşı halkın tepkisine hitap edecek şekilde bölgedeki tüm İtalyan tüccarların öldürülmesi emrini verdi. Ayrıca, *senatusun* gönderdiği *legatus* M. Aquilius'u rüşvetçiliğine uygun bir şekilde boğazına eritilmiş altın dökerek öldürttü¹³³. Sulla'nın VI. Mithridates'e karşı kazandığı zaferden sonra Anadolu'da Pontos kralına destek veren ahaliyi cezalandırma yöntemi, yöneticilerin halkın rahatsızlıkları ve hassasiyetlerine karşı umarsızlığının diğer bir kanıtını teşkil etmektedir¹³⁴. Roma'nın hakim

¹²⁷ Cicero, *De Officiis*, II.72 "C. Gracchi frumentaria magna largitio; exhauriebat igitur aerarium; modica M. Octavi et rei publicae tolerabilis et plebi necessaria; ergo et civibus et rei publicae salutaris". Cicero, *Brutus*, 222'de *tribunus* M. Octavius'un tahılın düşük fiyattan arzını değiştiren yasasını halk meclisindeki oyların tümünü alarak geçirdiğini belirtir. Marius'un muhalefeti için bk. Plutarkhos, *Marius*, IV.4'te Marius'un halka rağmen devlet yararına bir tahıl yasasına karşı çıktığını belirtmesi Marius'un *populares* tutumuna aykırı olması nedeniyle hatalı olmalıdır.

¹²⁸ Velleius Paterculus, II.45.1'de Roma vatandaşlarını yargısız infaz edenlerin ateş ve sudan mahrum bırakılmasına yönelik bir yasayı (legem in *tribunusatu* tulit, qui civem Romanum indemnatum interemisset, ei aqua et igni interdiceretur) geçirdiğini belirtir. Cicero'nun eserlerinde bu olay detaylı bir şekilde anlatılmaktadır kaynakça için bk. T. Broughton, *The Magistrates of The Roman Republic*, Vol. II, The American Philological Association, New York, 1952, s. 196. Ayrıca bk. Plutarkhos, *Cicero*, XXXII.1, Cassius Dio, (*Romaïke*), 38.17, Livius, *Periochae*, CIII.9.

¹²⁹ A. Lintott, "P. Clodius Pulcher –Felix Catilina?", *Greece and Rome*, Vol. 14, No. 2, 1967, 157-169, s. 163vd.

¹³⁰ Cicero, *Pro Cluentio*, 145-151.

¹³¹ İtalyan tüccar ve bankerlerin Anadolu'da buldukları şehirlerde kendi aralarında loncalar meydana getirdikleri ve içinde buldukları topluluklardan bağımsızlaştıkları ve yalnızca Romalı yöneticiler tarafından yargılanabildikleri belirtilmektedir. İÖ 89'da vatandaşlığın müttefik topluluklara verilmesinden sonra bu tüccarlar Romalı sayıldıklarından kendilerine daha fazla hareket alanı sağlamışlardır. Bk. Magie, a.g.e., s. 162vd; Kaya, Hellenistik Dönem, s. 341-342'de vergi mültezimlerinin faaliyet alanlarının Asia Eyaletinin sınırlarının ötesine geçtiğini ve bunun halkta rahatsızlık yarattığını belirtmektedir. Ayrıca bk. Kaya, Roma Egemenliği, s. 211.

¹³² Kaya, Hellenistik Dönem, s. 341, Kaya, Roma Egemenliği, s. 210. M. Arslan, *Mithradates Eupator VI: Roma'nun Büyük Düşmanı*, İstanbul, 2007, s. 117vd; G. Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, İstanbul, 2013, s. 74.

¹³³ Appianos, *Mithridateios*, 21-23, Kaya, Hellenistik Dönem, s.351-352, Kaya, Roma Egemenliği, s. 213, Arslan, a.g.e., s.153vd; Ergin, a.g.e., s. 80.

¹³⁴ Sulla, Roma'ya karşı Mitridates'i destekleyen şehirlerin özgürlüğünü ellerinden almış, Asia eyaletindeki tüm topluluklar 20.000 talantın vergi ödemekle ve kış boyunca askerlerin barınma, yiyecek ve harçlık masrafları karşılamakla yükümlü kılınmışlardır. Halkın çoğunluğu İtalyan bankerlerin borç batağına saplanarak çocuklarını köle

olduğu bölgelerdeki yerli halkı talan ve borç zinciriyle kurduğu sömürü çarkında ezmesinin araçları, Asia’da *publicani* ve tüccarlar iken, Numadia krallığı örneğinde yolsuzluğa bulaşanlar senatör kesiminden kişilerdir. Kuzey Afrika’daki Numidia krallığı için giriştiği taht mücadelesi sırasında Roma’nın İÖ 118’de koyduğu sınırları kabul etmeyerek rakibi Adherbal’in başkenti Kirte’yi İÖ 112’de ele geçiren, bu sırada şehirde bulunan Romalı ve müttefik topluluklardan tüccar ve işadamlarını katleden Iughurta, İÖ 134’te Hispania’da Scipio Aemilianus’la kurduğu bağlara dayanıp, ileri gelen *optimatese* rüşvetler vererek ve yeteneksiz Romalı generalleri, bazen askeri becerisi bazense bunların paraya karşı zaafalarını kullanıp bertaraf ederek kendi hakimiyetini tesis etmeye çalıştı¹³⁵. Nitekim Cumhuriyet’in son yüzyılındaki büyük sömürü ve yolsuzluk olaylarından birinin faili Verres de senatörlerle işbirliği yaparak bulunduğu konuma gelebilmiştir¹³⁶.

Sonuç itibarıyla ağabeyi Tiberius Gracchus’un Roma vatandaşı çiftçi-asker (*assiduus*) ailelerinin yoksullaşmasına karşı başlattığı reform programının başına onun ölümünden sonra geçen Gaius Gracchus, Roma toplum ve siyasetindeki ayrışmalar üzerinden siyasi programını şekillendirmiştir. Gaius Gracchus’un *senatus* oligarşisi karşısında başta *equester* (atlı) sınıfı olmak üzere *plebs urbana* (şehirli avam) ve *plebs rusticaya* (taşralı halk) sağladığı imkanlar ve halk egemenliğini güçlendiren yasaları bir yere kadar başarılı olduysa da müttefik hukuklu topluluklara oy hakkı vererek onları Roma siyasi işleyişi içerisine sokmak istemesi kendisinin ve destekçilerinin hayatına mal olmuştur. Ölümünden sonra özellikle *equester* sınıfına sağladığı imyazların Asia Eyaleti’nde yaşayan ahali için yıkıcı olaylara yol açtığını söylemek mümkündür. Halk hareketinin Gracchuslar öncülüğündeki reform hareketine II. Kartaca Savaşı’ndan itibaren devletin yöneticisi konumuna yükselen *senatus* ve *senatusya* hakim grup *nobilitasın* oligarşik konumlarını koruma güdüsüyle karşı çıkması, Roma Cumhuriyeti’nin sosyo-politik sınırlarının devlet aygıtındaki ilgili grubun yapılanmasıyla belirlendiğinin göstergesidir. Nitekim Gaius Gracchus’un *plebs* halk hareketinin mirasçısı *populares* partisi ile İÖ II. yüzyılda Roma siyasetinde getirdiği yeniliklerin *senatus* oligarşisi tarafından kanla bastırılmasının *senatus consultum ultimum*la meşru bir zemine oturtulması, Cumhuriyeti kanlı bir yıkıma sürükleyecek iç savaşları doğuran atmosferi yaratmıştır.

olarak satmak zorunda kalmıştır. Kaya, Hellenistik Dönem, s. 362-363, Kaya, Roma Egemenliği, s. 214 vd; Arslan, a.g.e., s. 248 vd.

¹³⁵ Sallustius, *Bellum Iugurthinum*, XV.2. Sallustius bu eserinde Marius gibi *popularis* bir siyasetçinin yükselişinin temel nedenini Roma halkının çıkarını kişisel çıkarının üstünde tutmasına ve komuta becerisine bağlamaktadır.

¹³⁶ Cicero, *In Verrem*, I-II. söylevin birinci kısmı senatörlerden oluşan jürilerinin zararları anlatılırken ikinci kısmı Verres’in Sicilia valiliği sırasında yaptığı büyük çaptaki yolsuzluklara ayrılmıştır. Bk. T. D. Frazel, “The Composition and Circulation of Cicero’s *In Verrem*”, *The Classical Quarterly*, Vol. 54, No. 1, 2004, ss. 128-142; A. J. Marshall, “Verres and Judicial Corruption”, *The Classical Quarterly*, Vol. 17, No. 2, 1967, ss. 408-413. Plutarkhos, *Cicero*, VIII.1’de Cicero’nun Verres’in *nobilitas* grubundaki destekçileriyle anlaşma yoluna gittiğini belirtmektedir.

Kaynakça

Antik Kaynaklar

- Augustinus, *De Civitate Dei*, kullanılan metin Augustine, *On the City of God against the Pagans*, Vol.1 books 1-3, (trns G. E. McCracken), Harvard University Press, Cambridge, MA. 1957. (Loeb Classical Library)
- Appianos, *Bella Civilia*, kullanılan metin Appian, *Roman History*, Volume III-Volume IV, (trns. H. White), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1913. (Loeb Classical Library).
- Appianos, *Mithridateios*, kullanılan metin Appian, *Roman History*, Volume II, (trns H. White), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1913. (Loeb Classical Library).
- Florus, *Epitoma De Tito Livio*, kullanılan metin Florus, *Epitome of Roman History*, (trns E. S. Forster), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1929. (Loeb Classical Library).
- Cassius Dio, *Romaike*, kullanılan metin Dio Cassius, *Roman History*, Volume I-IX, (trns E. Cary, H. B. Foster), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1914. (Loeb Classical Library).
- Cato, *De Agricultura*, kullanılan metin Cato, Varro, *On Agriculture*, (trns W. D. Hooper, H. B. Ash), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1934. (Loeb Classical Library).
- Cicero, *Ad Familiares*, kullanılan metin Cicero, *Letters to Friends*, Vols. I-III. (Edit- trns D. R. S. Bailey), Harvard University Press, Cambridge, MA, 2001. (Loeb Classical Library).
- Cicero, *Brutus*, kullanılan metin Cicero, *Brutus, Orator*, (Edit-trns G. L. Hendrickson – H. M. Hubbell), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1939. (Loeb Classical Library).
- Cicero, *De Domo Sua*, kullanılan metin Cicero, *Pro Archia, Post Reditum in Senatu, Post Reditum ad Quirites, De Domo Sua, De Haruspicum Responsis, Pro Plancio*, (trns N. H. Watts), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1923. (Loeb Classical Library)
- Cicero, *De Officiis*, kullanılan metin Cicero, *On Duties*, (trns W. Miller), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1913. (Loeb Classical Library).
- Cicero, *De Orotore*, kullanılan metin Cicero, *On the Orator*, Vols. I-II. (Edit –trns E. W. Sutton – H. Rackham), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1942 (Loeb Classical Library).
- Cicero, *De Re Publica*, kullanılan metin Cicero, *On the Republic, On the Laws*, (Edit –trns C. W. Keyes), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1928 (Loeb Classical Library).
- Cicero, *In Catilinam*, kullanılan metin Cicero, *In Catilinam 1-4, Pro Murena, Pro Sulla, Pro Flacco*, (trns C. Macdonald), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1976. (Loeb Classical Library).
- Cicero, *In Verrem*, kullanılan metin Cicero, *The Verrine Orations*, Volume I: Against Caecilius. Against Verres, Part 1; Part 2, Books 1-2. (trns L. H. G. Greenwood), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1928. (Loeb Classical Library).
- Cicero, *Philippicae*, kullanılan metin Cicero, *Philippics 1-6*, (Edit- trns D. R. Shackleton Bailey), Harvard University Press, Cambridge, MA, 2010. (Loeb Classical Library).
- Cicero, *Post Reditu in Senatu*, kullanılan metin Cicero, *Pro Archia, Post Reditum in Senatu, Post Reditum ad Quirites, De Domo Sua, De Haruspicum Responsis, Pro Plancio*, (trns N. H. Watts), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1923. (Loeb Classical Library)
- Cicero, *Pro Cluentio*, kullanılan metin Cicero, *Pro Lege Manilia, Pro Caecina, Pro Cluentio, Pro Rabirio Perduellionis Reo*, (trns H. Grose Hodge), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1927. (Loeb Classical Library).

- Cicero, *Pro Rabirio Perduellionis Reo*, kullanılan metin Cicero, *Pro Milone, In Pisonem, Pro Scauro, Pro Fonteio, Pro Rabirio Postumo, Pro Marcello, Pro Ligario, Pro Rege Deiotaro*, (Edit-trns N. H. Watts), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1931. (Loeb Classical Library).
- Cicero, *Pro Sestio*, kullanılan metin Cicero, *Pro Sestio, In Vatinius*, (trns R. Gardner), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1958. (Loeb Classical Library).
- Cicero, *Tusculanae Disputationes*, kullanılan metin Cicero, *Tusculan Disputations*, (trns J. E. King), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1927. (Loeb Classical Library).
- Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historica*, kullanılan metin Diodorus Siculus, *Library of History*, Volume I: Books 1-2, (trns C. H. Oldfather), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1933. (Loeb Classical Library).
- Dionysios Halicarnassos, *Romaike Archaologia*, kullanılan metin Dionysius of Halicarnassus, *Roman Antiquities*, Volume I: Books 1-2, Transl. E. Cary, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1937. (Loeb Classical Library).
- Gellius, *Noctes Atticae*, kullanılan metin Gellius, *Attic Nights*, Volume I: Books 1-5. (trns J. C. Rolfe), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1927. (Loeb Classical Library).
- Festus, *De verborum Significatione*, Sextus Pompeius Festus, *De verborum significato quae supersunt cum Pauli epitome*, (Edidit Aemilius Thewrewk de Ponor), Budapestini Sumptibus academiae litterarum Hungaricae, 1889.
- Fontes Iuris Romani Antiqui* (FIRA), 7. Edn., Ed.C. G. Bruns, Tubingae I.C.B. Mohrii, Tübingen, 1909.
- Livius, *Ab Urbe Condita*, kullanılan metin Livy, *History of Rome*, (trns C. Roberts), New York, E. P. Dutton and Co., New York, 1912- Livy, *History of Rome by Titus Livius, books nine to twenty-six*, (trns D. Spillan, C. Edmonds), John Child and son printers, London, 1849.
- Livius, *Periochae*, kullanılan metin Livy, *Rome's Mediterranean Empire Books 41-45 and the Periochae*, (trns. J. D. Chaplin), Oxford World Classics, Oxford University Press, 2009.
- Oratorum Romanorum Fragmenta Liberae Rei Publicae* (ORF), (Edit H. Malcovati), Torino, 1955.
- Ovidius, *Fasti*, kullanılan metin Ovid, *Fasti*, (trns J. G. Frazer), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1931. (Loeb Classical Library).
- Plutarkhos, *Camillus*, kullanılan metin Plutarch, *Lives*, Volume II: Themistocles and Camillus, Aristides and Cato Major, Cimon and Lucullus, (trns B. Perrin), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1914. (Loeb Classical Library).
- Plutarkhos, *Cicero*, kullanılan metin Plutarch, *Lives*, Volume VII: Demosthenes and Cicero, Alexander and Caesar, (trns B. Perrin), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1919. (Loeb Classical Library).
- Plutarkhos, *C. Gracchus*, kullanılan metin Plutarch, *Lives*, Volume X: Agis and Cleomenes, Tiberius and Gaius Gracchus, Philopoemen and Flaminius, (trns B. Perrin), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1921. (Loeb Classical Library).
- Plutarkhos, *Tib. Gracchus*, kullanılan metin Plutarch, *Lives*, Volume X: Agis and Cleomenes, Tiberius and Gaius Gracchus, Philopoemen and Flaminius, (trns B. Perrin), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1921. (Loeb Classical Library).

- Plutarkhos, *Marius*, kullanılan metin Plutarch, *Lives*, Volume IX: Demetrius and Antony, Pyrrhus and Gaius Marius, (trns B. Perrin), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1920. (Loeb Classical Library).
- Pseudo-Aurelius Victor, *De Viris Illustribus* kullanılan metin Aurelius Victor, *De Viris Illustribus*, (Edit F. Pichlmayr), Leipzig, 1911. (Teubner).
- Sallustius, *Bellum Jugurthinum*, kullanılan metin Sallust, *The War with Catiline, The War with Jugurtha*, (Edit J. T. Ramsey, trns. J. C. Rolfe), Harvard University Press, Cambridge, MA, 2013. (Loeb Classical Library).
- Sallustius, *Epistulae ad Caesarem*, kullanılan metin Sallust, *Fragments of the Histories, Letters to Caesar*, Edit.-trns J. T. Ramsey), Harvard University Press, Cambridge, MA, 2015. (Loeb Classical Library).
- Scholia Bobiensia*, kullanılan metin *Scholia in Ciceronis Orationes Bobiensia*, (Edidit Paulus Hildebrandt) Lipsiae, 1907. (Teubner).
- Valerius Maximus, *Factorum et Dictorum Memorabilium*, kullanılan metin Valerius Maximus, *Memorable Doings and Sayings*, Volume I: Books 1-5. (Edit-trns D. R. S. Bailey), Harvard University Press, Cambridge, MA, 2000. (Loeb Classical Library).
- Velleius Paterculus, *Historiae Romanae*, kullanılan metin Velleius Paterculus, *Compendium of Roman History*, Res Gestae Divi Augusti, (trns F. W. Shipley), Harvard University Press, Cambridge, MA, 1924. (Loeb Classical Library).

Modern Kaynaklar

- ARSLAN, M., *Mithradates Eupator VI: Roma'nın Büyük Düşmanı*, İstanbul, 2007.
- BADIAN, E., *Foreign Clientelae, 264-70 B.C.*, Clarendon Press, Oxford, 1958.
- BADIAN, E., "Tiberius Gracchus and the Beginning of the Roman Revolution", *Aufstieg und Niedergang Der Römischen Welt*, Band 1, (Edit H. Temporini), Walter De Gruyter, Berlin, 1972, 668-731.
- BADIAN, E., *Publicans and Sinners: Private Enterprise in the Service of the Roman Republic*, Cornell University Press, New York, 1972.
- BADIAN, E., "Provincia/Province", *The Oxford Ancient Dictionary*, 3rd. Edn, (Edit S. Hornblower, A. Spawforth), Oxford, 1999, 1265-1267.
- BAUMAN, R. A., "The Gracchan Agrarian Commission: Four Questions", *Historia*, Vol.28, No.4, 1979, 385-408.
- BERGER, A., *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, The American Philosophical Society, Philadelphia, 1991.
- BOREN, H. C., "Livius Drusus, t.p. 122, and His Anti-Gracchan Program", *The Classical Journal*, Vol. 52, No.1, 1956, 27-36.
- BROUGHTON, T. R., *The Magistrates of The Roman Republic*, Vol. I, The American Philological Association, New York, 1951.
- BROUGHTON, T. R., *The Magistratuses of The Roman Republic*, Vol. II, The American Philological Association, New York, 1952.
- BRUNT, P. A., "The Roman Mob", *Past and Present*, No 35, 1966, 3-27.

- BRUNT, P.A., *The Fall of the Roman Republic and Related Essays*, Clarendon Press, Oxford, 1988.
- BRUNT, P. A., *Italian Manpower 225 BC-14 AD*, Clarendon Press, Oxford, 2001.
- COLES, A., “Roman Colonies in Republic and Empire”, *Ancient History*, Vol.3, No.1, 2020, 1-119.
- CORNELL, T. J., “The recovery of Rome” *The Cambridge Ancient History (CAH)*, 2nd Edn., (Edit F. W. Walbank, A. E. Astin), Vol.7, Part 2, Cambridge University Press, 2006, s. 309-350.
- ÇİL, S., *Tiberius Gracchus'un Hayatı ve Roma'da Toprak Reformu*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2021.
- DART, C., “The Impact of the Gracchan Commission and the Dandis Power of the Triumvirs”, *Hermes*, Vol. 139, No.3, 2011, ss. 337-357.
- DAVENPORT, C., *A History of the Roman Equestrian Order*, Cambridge University Press, Cambridge, 2019.
- DRUMMOND, A., “Rome in the fifth century II: the Citizen Community”, *The Cambridge Ancient History (CAH)*, 2nd Edn., (Edit F. W. Walbank, A. E. Astin), Vol.7, Part 2, Cambridge University Press, 2006, s. 172-242.
- EREN, S., “Senatus Consultum Ultimium:Eski Roma'da Olağanüstü Yönetim Kararı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 2, 2018, 1125-1145.
- ERGİN, G., *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2013.
- FRAZEL, T. D., “The Composition and Circulation of Cicero's In Verrem”, *The Classical Quarterly*, Vol. 54, No. 1, 2004,128-142.
- GÖZLÜ, A., “Sosyal ve Siyasi Boyutları Perspektifinden Tiberius Gracchus'un (İÖ 163-133) Toprak Reformu Girişimi”, *Turkish Studies*, Vol. 14/6, 2019, 3237-3248.
- HARRIS, W., *War And Imperialism In Republican Rome 327-70 B.C.*, Paperback Edition, Clarendon Press, Oxford, 1991.
- HENDERSON, M. I., “The Establishment of the Equester Ordo”, *The Journal of Roman Studies*, Vol. 53, 1963, 61-72.
- HILL, H., “The So-Called Lex Aufeia (Gellius xi. 10)”. *The Classical Review*, Vol.62, No.3, 1948, 112-113.
- HILL, H., *The Roman Middle Class In The Republican Period*, Basil Blackwell, Oxford, 1952.
- HOPKINS, K., *Conquerors and Slaves: Sociological Studies in Roman History*, Vol. 1, Cambridge University Press, Cambridge,1978.
- JORY, E.J., “Gladiators in the Theatre”, *The Classical Quarterly*, Vol. 36, No. 2, 1986, 537-539.
- KAY, P., *Rome's Economic Revolution*, Oxford University Press, Oxford, 2014.
- KAYA, M. A., “Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 38, Cilt 24, 2005, 11-30.
- KAYA, M. A., “Anadolu'da Roma Egemenliği (İÖ 205-25)” *Doğu Batı*, Yıl 11, Sayı 49, 2009, 196-233.

- KAYA, M. A., *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi III: Hellenistik Dönem*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2019.
- LEWIS, C. T. *A Latin Dictionary*, Clarendon Press, Oxford, 1958.
- LINTOTT, A., "P. Clodius Pulcher –Felix Catilina?", *Greece and Rome*, Vol. 14, No. 2, 1967, 157-169.
- LINTOTT, A., "Electoral Bribery in the Roman Republic", *The Journal of Roman Studies*, Vol. 80, 1990, ss. 1-16.
- LINTOTT, A., "Political History, 146-95 B.C.", *The Cambridge Ancient History (CAH)*, 2nd Edn., (Edit J. Crook, A. Lintott, E. Rawson), Vol. 9, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, 40-103.
- LINTOTT, A., *Violence In Republican Rome*, Oxford University Press, Oxford, 1968.
- MAGIE, D., *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ*, Vol. 1: Text, Princeton University Press, Princeton, 1950.
- MARSHALL, A. J., "Verres and Judicial Corruption", *The Classical Quarterly*, Vol. 17, No. 2, 1967, 408-413.
- MATTINGLY, H. B., "The Property Qualifications of the Roman Class", *The Journal of Roman Studies*, Vol.27, No.2, 1937, 99-107.
- MATTINGLY, H. B., "the Agrarian Law of the "tabula Bembina"", *Latomus*, Vol. 30, Fas. 2, 1971, 281-293.
- MEIER, C., "Populares", *Paulys Realencyclopädie Der Classischen Altertumwissenschaft*, Supplement Band X, 1965, 549-615.
- MITCHELL, R., *Patricians and Plebeians: the Origin of the Roman State*, Ithaca, Cornell University Press, 1990.
- MOMMSEN, T., *The History of Rome*, Vol. III, (trns. W. Dickson), Cambridge University Press, Cambridge, 1863.
- MOREL, P., "Transformation of Italy, 300-133 BC", *The Cambridge Ancient History (CAH)*, 2nd Edn., (Edit F. W. Walbank, A. E. Astin), Cambridge University Press, Vol. 8, 2006, s. 493-516.
- MORSTEIN-MARX, R., *Mass Oratory and Political Power in the Late Roman Republic*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- PLAUMANN, G., "Das sogenannte Senatus consultum ultimum, die Quasidiktatur der späteren römischen Republik", *Klio*, Vol.13, 1913, 321–386.
- RAWSON, E., "Discrimina Ordinum: The Lex Julia Theatralis", *Papers of the British School at Rome*, Vol. 55, 1987, 83-114.
- RICHARD, J.C., "Patricians and Plebeians: The Origins of a Social Dichotomy" *Social Struggles in Archaic Rome New Perspectives on the Conflict of the Orders*, (Edit K. Raafaub), Oxford, 2005, s. 107-127.
- ROSE, H. J., "Patricians and Plebeians at Rome", *The Journal of Roman Studies*, Vol. 12, s. 106-133.
- ROSELAAR, S. T., *Public Land in the Roman Republic: a Social and Economic History of the Ager Publicus*, Phd. Thesis, Leiden University, Leiden, 2008.

- ROSENSTEIN, N., *Rome at War Farms, Families, and Death in the Middle Republic*, The University of North Carolina Press, London.
- ROWLAND, R., “C. Gracchus and the Equites”, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol.96, 1965, 361- 373.
- SCULLARD, H.H., *From Gracchi to Nero, A History of Rome from 133 B.C. to A.D. 68*, Taylor & Francis e-Library, Routledge, New York, 2011.
- SHERWIN-WHITE, A., *The Roman Citizenship*, Oxford University Press, Oxford, 1973.
- SHERWIN-WHITE, A. N., “The Date of the Lex Repetundarum and Its Consequences”, *The Journal of Roman Studies*, Vol. 62, 1972, 83-99
- STEPHENSON, A., *Public Lands and Agrarian Laws of the Roman Republic*, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1891.
- STOCKTON, D., *The Gracchi*, Clarendon Press, Oxford, 1979.
- ŞAHİN, O. G., “ ‘Lex Sempronia Tiberiana’: Tiberius Gracchus’un Toprak Reformu ve Toplumsal Kökenleri”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 183-283.
- TAŞDÖNER, K., *Anadolu’da Roma Eyaletleri Augustus Dönemi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2017.
- TOYNBEE, A. J., *Hannibal's Legacy The Hannibalic War's Effects on Roman Life*, Vol. II, Oxford University Press, London, 1965.
- UNGERN-STERNBERG, J. von, “The End of the Conflict of the Orders”, *Social Struggles in Archaic Rome New Perspectives on the Conflict of the Orders*, (Edit K. Raaflaub), Oxford, 2005, s. 312-332.
- WIRSZUBSKI, Ch, *Libertas as a Political Idea at Rome During the Late Republic and Early Principate*, 2nd. Edn., Cambridge University Press, Cambridge, 1968.
- YEO, C. A., “The Founding and Function of Roman Colonies”, *The Classical World*, Vol. 52, No. 4, 1959, 104-130.

Summary

The reform program of Tiberius Gracchus which was rooted in the plebian movement in the IVth century B.C. was represented by the populares as the direct successor of former plebian politicians. Even though Tiberius Gracchus offered a quick and effective solution for the problem called as IIInd century crisis of the Republic which mainly related to the impoverishment of the middle class and proletarianization of farmer soldiers, Tiberius had his agenda the notion of people's sovereignty against the senatorial rule. His agrarian reform focused on the rehabilitation and enrichment of farmer-soldiers by distributing them to public fields some parts of which illegally were occupied by Roman and allied-Italian great estate owners. The movement of Tiberius Gracchus was encountered strong opposition from Roman great estate owners and also landlords from allied communities. Following the death of Tiberius Gracchus by a ferocious massacre orchestrated by the senatorial oligarchy in 133 B.C. his brother Gaius Gracchus became leader of the populares party in 123 B.C..

During the interval between two Gracchii distribution of public fields to needy farmer soldier families was decelerated. Because of the problems that arose in the determination of Roman public fields in allied soils M. Fulvius Flaccus consul of 125 B.C. and a friend of Tiberius, brought up enfranchisement of allied communities to alleviate border problems with them as rendering all allies Roman citizens. Senate resisted the draft bill of Flaccus concerning with enfranchisement of allies. The stillborn attempt of Flaccus introduced to the political history of Rome the problem of the enfranchisement of allies for 35 years which finally resulted in the Social war in 91-88 B.C..

Gaius Gracchus composed his strategy on three-stage to gain the support of plebs rustica, plebs urbana, and equites. Firstly he continued his brother's agrarian reform with a large colonization program through Italy and oversea areas such as Africa. A construction program evolved public roads and the public buildings also accompanied the colonies in Italy. Also with a series of laws concerning military service, Gaius focused to protect farmer soldiers (assidui) against economic challenges that occurred because of long military service terms. With this basis of strategy, he mainly aimed to secure the support of plebs rustica. Secondly, to gain the support of city folk, plebs urbana, Gaius enacted a law concerning offering grain at a fixed price for the benefit of city mobs in Rome. Although the senatorial oligarchy as fearing to lose mobs which were dependent on their benevolence opposed this bill, it was accepted by the assembly. Thirdly Gaius intended to consolidate equester class against the senatorial oligarchy by offering it privileges on farming the taxes in Asia and founding equestrian juries in repetundae courts.

Gaius Gracchus when he proposed a law relating to the enfranchisement of allies politically lost the support of plebs urbana and equesters, therefore couldn't manage to be elected as third term tribune. The senatorial oligarchy agitated the people against Gaius Gracchus with the propaganda alleged to recognizing the civic status of allies would cause relinquishment of former citizens' pride and their social positions on the behalf of new ones. Following Gaius' electoral defeat, the senatorial oligarchy with help of Lucius Opimius consul of 121 B.C. and M. Minucius Rufus tribune of people of same year tried to abolish Gracchan reforms. The consul and the tribune drafted a bill which dissolves Gracchan colony in Africa. Although Gaius and his followers resisted against this act, Gaius Gracchus shared his brother's fate as dying with his followers in a bloody massacre. Senate justified the massacre and act of the consul with a final decree, senatus consultum ultimum, which created a new kind of martial law and caused repression of populares movement and composed waves of terror in succeeding years of the Late Republican period.

